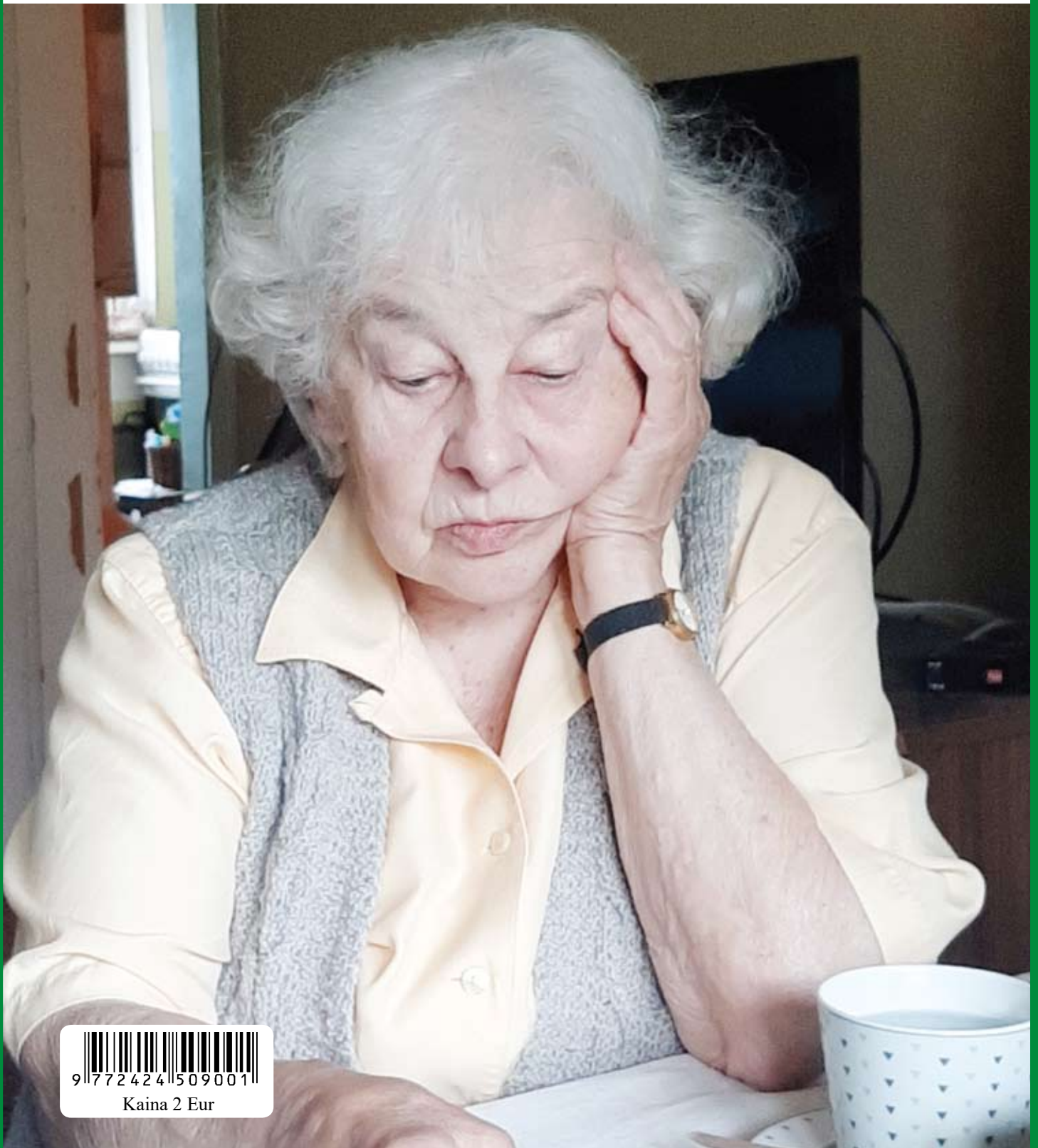

DONELAIČIO ŽEMĖ

**Leidžia Kristijono
Donelaičio draugija
Leidžiamas nuo 1992 m.**

**2020 m.
rugsėjis
Nr. 3 (232)**

9 772424 509001

Kaina 2 Eur

Turinys

AKTUALIJOS

Ingė Lukšaitė: „Istorija bando užpildyti atsiveriančias tuštumas“.....3	
Projektas „Prie Donelaičio ir Žemaitės“ vykdomas toliau6	
Alma Balaikaitė-Janvariova: „Turiu dvi mano širdžiai artimas gimtines“.....8	
Lietuvių etninių žemių jaunimas „staklėmis audė lietuvybę“9	
Mažosios Lietuvos muziejus Klaipėdoje saugo šio krašto praeitį12	
Paroda apie Smėlio karčemą priminė įdomią jos istoriją.....15	

TRUMPOS NAUJIENOS

Lietuvos Respublikos generalinė konsulė aplankė Tolminkiemį.....16	
Įteiktas „Kultūros magistro“ apdovanojimas16	
Vydūno draugija turi naują vadovą17	
Sueiga „Po Vydūno ženklų“17	
Vasara Juodkrantėje palydėta folkloro švente „Pūsk, vėjuži!“18	
Talka Lazdynėliuose18	

K.DONELAITIS

Kristijono Donelaičio „Metai“ pirmą kartą išleisti graikų kalba19	
Kristijonas Donelaitis šiandien20	
Išleisti šių laikų skaitytojams pritaikyti K. Donelaičio „Metai“21	
Skaitykime Kristijono Donelaičio „Metus“22	

NAUJOS KNYGOS

Tikintis daugiau dėmesio Mažajai Lietuvai.....26	
--	--

Pirmajame viršelyje - kultūros istorikė, docentė, habilituota humanitarinių mokslų daktarė, Lietuvos XVI–XVII a. kultūros, knygos ir bibliotekų istorijos tyrinėtoja Ingė Lukšaitė (Algio Vaškevičiaus nuotr.).

Paskutiniajame viršelyje – neseniai „Sofoklio“ leidykloje išleista Kristijono Donelaičio poema „Metai“, kurią lietuvių literatūros tyrinėtoja, profesorė Dalia Dilytė pritaikė šiuolaikiniam skaitytojui (leidyklos „Sofoklis“ nuotr.).

Leidžia:

Kristijono Donelaičio draugija
LT-68295 Marijampolė,
Vytauto g. 28
www.donelaitis.info
draugija@donelaitis.info

Redaguoja:

Algis Vaškevičius – redaktorius,
Gintaras Skamaročius –
K. Donelaičio draugijos
pirmininkas,
Remigijus Svilius – techninis
redaktorius

„Donelaičio žemės“ redkolegija:

G. Skamaročius (pirmininkas),
N. Kitkauskas, V. Gocentas,
V. Juraitis, Dž. Maskuliūnienė,
A. Matulevičius, R. Senapėdis,
V. Šilas

Spausdino AB „Spauda“,
Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius

Rankraštis pasirašytas spaudai
2020-09-30

Rankraščiai taisomi ir trumpinami
redakcijos nuožiūra.
Redakcijos nuomonė nebūtinai
sutampa su autorių nuomone

Tiražas – 1000 egz.

K. Donelaičio draugijos sąskaita:
LT917044060001135106

Projektą iš dalies remia
Spaudos, radijo ir televizijos
rėmimo fondas (3000 Eur
parama projektui „Karaliaučiaus
kraštas“ vykdyti) bei VšĮ Nemuno
euroregiono Marijampolės biuras

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

www.nemunas.info

Ingė Lukšaitė: „Istorija bando užpildyti atsiveriančias tuštumas“

Ingė Lukšaitė - kultūros istorikė, docentė, habilituota humanitarinių mokslų daktarė. Ji nagrinėja Lietuvos XVI–XVII a. kultūrą, knygos ir bibliotekų istoriją. I. Lukšaitės tyrimų kryptys - Lietuvos kultūros istorija XV–XVII a., reformacijos Lietuvos istorija (XVI–XVII a.). Istorikė yra žymi XVII amžiaus Prūsijos istoriko Mato Pretorijaus kūrybos tyrinėtoja ir populiariatorė, iš viso paskelbusi daugiau kaip 70 mokslinių straipsnių. Už savo veiklą mokslininkė 1997 metais apdovanota Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 5 laipsnio ordinu, 1999 m. jai įteikta Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Martyno Mažvydo premija už nuopelnus Lietuvos valstybės kalbai, raštijos istorijai ir knygos menui, 2002 m. ji apdovanota Lietuvos mokslo premija. I. Lukšaitė mielai sutiko atsakyti į „Donelaičio žemės“ klausimus.

- Savo gyvenimą Jūs paskyrėte Lietuvos kultūros istorijos, taip pat reformacijos tyrinėjimams. Kas lėmė tokį pasirinkimą?

- Nuo mažumės žinojau, kad esu humanitarė, nors mokykloje sekėsi ir tikslųjų mokslų disciplinos, mėgau spręsti uždavinius, patikdavo įtampa, kuri lydėjo galvojimo kelią iki supratimo. Nors man artimiausios buvo lietuvių literatūros studijos, tačiau rinktis profesiją reikėjo tuo metu, kai Vilniaus universitete prasidėjo lietuvių literatūros katedros byla. Buvo aišku, kad tokiomis aplinkybėmis greičiausiai negalėčiau baigti literatūros studijų ir po to gauti darbą. Artimiausia sritis atrodė Lietuvos kultūros istorija, kuri buvo labai menkai tyrinėta, bet nepaprastai

įdomi. Pradėjau ieškoti pirminių šaltinių – mažai žinomų arba visai nežinomų tekstų. Jie atvėrė plačius laukus, išskėlė daug klausimų, atidengė pluoštus netirtų problemų. Ieškojau tyrimams tokio meto, kai kultūra sparčiai keitėsi, brendo nauji kultūros reiškiniai, kūrybiškos asmenybės aktyviai veikė ir kūrė. Šios paieškos atvedė mane į XVI-XVII amžius, o juose į reformacijos laikotarpį. Man jis pasirodė toks įdomus, kad jame likau ilgam.

- Jūsų motina Meilė Lukšienė buvo garsi pedagogė, Tautinės mokyklos koncepcijos kūrėja, Sąjūdžio veikėja. Ar šiandieninė mokykla, švietimo sistema laikosi tų principų, kuriuos pradėjo diegti ji kartu su bendraminčiais?

- Apibendrintai vertinti negaliu, nes nepažįstu šiuolaikinės mokyklos visumos. Tautinės mokyklos koncepcija ir jos principai nebuvo įdiegti, darbas nutrūko, tiksliau, buvo nutrauktas pusiaukelėje. Priešasčių buvo daug: ne visi net valstybės institucijose tuos principus suprato, kai kuriems jie buvo nepriimtini, pritrūko savarankiško mąstymo galios, buvo lengviau bandyti kopijuoti, o ne kurti patiemis ir tuos principus kūrybiškai

I. Lukšaitė daug savo gyvenimo metų paskyrė reformacijos tyrinėjimams.

įgyvendinti, valstybė pasuko beatodairiško taupymo kryptimi, nebuvo pasiryžusi investuoti į švietimą, kaip į Lietuvos ateitį, be to, laikas išskėlė naujų reikalavimų. Atsimenu svarstymus apie optimalų mokyklų dydį. Manyta, kad mokykloje neturėtų mokytis daug šimtų iki tūkstančio vaikų, nes tokioje milžiniškoje sunku suburti veiklią bendruomenę. Dabar dar aiškėja, kad ir sanitariniu - epidemiologiniu požiūriu milžiniškos mokyklos kelia daug problemų vaikų ir mokytojų sveikatos apsaugai ir ugdymui. Apie tai nesvarstoma. Nutraukus pradėtą švietimo reformą, neliko vieningos ugdymo šerdies, kryptingai vienijančios

pokyčius. Neatsirado, kas pajėgtų ją pasiūlyti. Dabartiniai siūlomi pakeitimai yra fragmentiški, kai kurie jų vertingi ir savalaikiai. Tačiau dažnai nenorima prisiminti, kas daryta, įgyvendinti tęstinumą.

Iš savo anūkų mokymosi matau, kad yra mokytojų, direktorių, kurie koncepcijos esmę suprato, kūrybiškai taiko kai kuriuos principus, ieško naujų ugdymo formų. Neišblėso savanorių ryžtas sukurti naujas, mūsų laikui deramas literatūros programas. Pradėta reforma išjudino mokytojų kūrybiškumą, jį įteisino ir ten, kur atsirado aktyvių, gabių pedagogų, ten rezultatai akivaizdūs. Manau, kad tai yra svarbiausia. Pradėtas darbas nenuėjo veltui.

- Kokią Jūs prisimenate motiną, kiek ji turėjo įtakos Jūsų asmenybės formavimuisi?

-Mamą prisimenu kaip labai aktyvų, pilietišką žmogų. Ji iš prigimties buvo ne vykdytoja, bet kūrėja. Visais laikotarpiais, net ir pačiais sunkiausiais, ji nebuvo asmenybė, stovinti nuošalėje ar abejinga tam, kas vyko su visuomene, su žmonėmis, su artimaisiais, su Lietuva. Bet toks buvo ir mano Tėvas. Jų abiejų kuriama atmos-

fera namuose, jų pačių laikysena gyvenime ugdė mus visus vaikus. Tėvas buvo labai išmintingas ir teisingas žmogus, juo pasitikėjo bičiuliai pačiais sunkiausiais momentais. Jis buvo iš prigimties politikas, rengėsi juo būti, bet patikė gyventi tokiu metu, kai realizuoti buvo neįmanoma, tačiau jis rado savo kelią. Stipriai ugdė Mamos mama ir didžioji šeima, mūsų šeimos draugų šeimos. Intensyviai mane formavo visa šeimos ir jos draugų aplinka. Tai buvo puikūs, reti, ypatingi žmonės, draugiški, sąžiningi, didelių sugebėjimų, kūrybiški bendraminčiai. Tėvams ir savo didžiajai šeimai, tėvus supusiems žmonėms esu dėkinga už tai, kuo tapau, už įdomų ir prasmingą gyvenimą.

- Daug savo gyvenimo metų paskyrėte XVII amžiaus Prūsijos istoriko Mato Pretorijaus kūrybos tyrinėjimui, kartu su kolegomis rengėte ir leidote jo „Prūsijos įdomybes, arba Prūsijos regyklą“ – didžiulį veikalą, kurio penktasis tomas iš septynių pristatytas šiais metais. Kuo Jus sudomino ši asmenybė ir kuo ji gali dominti mus šiandien?

- M. Pretorijus Klaipėdietis pa-

rašė milžiniškos apimties senovės Prūsijos ir Prūsijos Kunigaikštystės istoriją, dalį to kūrinio skyrė lietuvininkų gyvenimo būdo, papročių, tikėjimo aprašymams, kuriuos surinko ir iš kitų istorikų, ir pats užrašė. Jis buvo žymiausias Mažosios (Prūsų) Lietuvos istorikas, siekęs parašyti apie jau baigiančią išnykti prūsų tautą ir jos gyvenimą vokiečių valstybėje. Kito tokio masto kūrinio Lietuvos historiografijoje nėra. Mane patraukė XVII a. istoriko užmojis, nepaprastas jo pasišventimas jį įgyvendinti, gebėjimas jungti to meto istoriko, etnografo darbo metodus ir bandymas peržengti savo meto mokslo galimybes. Dėl to bandymo jis buvo ir iš dalies dabar yra pasmerktas. Jam ir jo kūriniui ne kartą grasino likimas: pats M. Pretorijus baigė gyvenimą iškeliavęs iš Prūsijos Kunigaikštystės, kašubų krašte; kelis šimtus metų „Prūsijos įdomybės“ nebuvo pripažįstamos vertingu kūriniu, Antrojo pasaulinio karo metu jam buvo iškilusi reali grėsmė pražūti. Lenkijos pokario istorikai rašė, kad rankraštis žuvo. Jis išliko pasišventusių istorijai Lietuvos istorikų dėka. Man pasirodė, kad negalime laukti trečio išbandymo, nes žinome, kad rankraščiai, deja, dega. Pasijutau išipareigojusi pratęsti rankraštį gelbėjusių žmonių darbą ir padaryti viską, kad jis nežūtų, t.y. jį paskelbti. Šio darbo prasmę išvelgė daug žmonių Lietuvoje, - be jų geranoriškos paramos nebūtų įmanoma tokio masto darbą dirbti.

Šiandien šis kūrinys skamba kaip atsiveikimo varpai nuo istorijos arenos išėjusiai prūsų tautai, iš žemėlapių ištrintai juos nukariavusiai valstybei ir jos pakitusiems pavidalams. Antra vertus, tai liudijimas, kad istorija bando užpildyti atsiveriančias tuštumas. M. Pretorijus statė paminklą se-

Mokslininkė savo namuose priėmė Kristijono Donelaičio draugijos pirmininką Gintarą Skamaročių.
A. Vaškevičiaus nuotr.

novės prūsams, tiesė kultūrinės atminties tiltus į mūsų laikus ir į mūsų sąmonę. Ar mes plėtosime savo kultūrinę sąmonę ir gebėsime į ją suglobti ir prūsų tautos likimą, priklausys nuo mūsų pačių ir ateities kartų. Ir nuo mūsų istorinio likimo.

- Daug metų Jūs dirbote pedagoginį darbą, dėstytojavote Lietuvos dailės akademijoje, Vytauto Didžiojo universitete, Klaipėdos universitete. Kaip apibūdintumėte šių dienų studentus, jų prioritetus ir pasirengimo lygį?

- Darbas aukštosiose mokyklose išsišė per keletą dešimtmečių, ir besikeičiant laikui bei universitetams leido pajusti, kaip keitėsi studentai. Man neišdildomą įspūdį paliko pirmieji dėstymo metai Lietuvos dailės akademijoje pirmaisiais nepriklausomybės metais. Milžiniškoje auditorijoje tvyrojo troškimo sužinoti, suprasti, patirti dvasia. Iš studentų plūdo karšta žinių ir noro suvokti bangą, bet po kelerių metų ji pradėjo slūgti, užleisdama vietą savo *ego* įtvirtinimo, atokumo dėstomam tekstui dvasia. VDU istorijos katedra buvo jauna, buvo rengiama pirmoji istorikų karta, jie rengėsi rimtam būsimam darbui, stengėsi išnaudoti kurso teikiamas galimybes. Studentai buvo žingeidūs, siekė mokslo pagal savo intelekto galimybes ne formaliai, bet iš esmės. Per aštuonerius darbo metus VDU jutau prasmę dirbti su jaunimu, ir atrodė, kad šis darbas abiems pusėms buvo prasmingas.

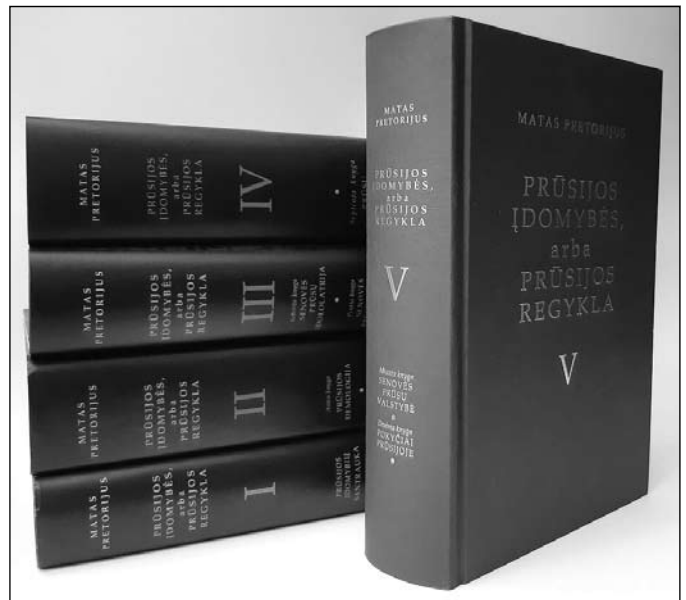
Pradėjo kelti nerimą ta aplinkybė, kad dauguma jų privalėjo dirbti, negalėjo atsidėti studijoms iš visų jėgų ir todėl dažnai negalėjai suvokti, kur yra besimokančiojo intelekto galimybių riba, o kur nuovargis, neleidžiantis asmenybei išsiskleisti. Dar didesnius studentų nuovargio pančius pajutau

dirbdama Klaipėdos universitete. Dėstyti jame baigiau 2006 m., tad mano žinios dabar jau stipriai pasenusios. Bet tada buvo gera matyti jaunų, smalsių, žinoti norinčių akis. Bet visada galvojau, kad dėstytojas tik teikia galimybes, o studentas renka si kiek ir kuo jis nori pasinaudoti.

Labai smagu buvo dalyvauti buvusių studentų daktaro disertacijų gynimuose. Pajusdavai, kur veda suteiktos galimybės. Kiti rinkosi kitą kelią. Manau, kad visada buvo ir atsidėjusių studijoms, ir tik norinčių gauti diplomą, bet studijos vis tiek palieka vėžę studijuojančio sąmonėje ir kreipia jį rimto darbo kryptimi. Nepritariu, kurie niekina Lietuvos aukštąjį mokslą, laiko menkaverčiu. Esu susidūrusi su užsienio universitetų absolventais humanitarais. Mūsiškiai turi vienas spragas, grįžusieji - kitas. Bet mūsiškiai dažnai yra kritiškai nusiteikę savo išsilavinimui ir tas spragas pildo, o grįžusiųjų daugumai jas pildyti trukdo įsitikinimas, kad jie pranašesni ir jiems netrūks ta išsilavinimo. O taip, kad netrūktų išsilavinimo, nebūna.

- Kas Jus labiausiai jaudina mūsų dienomis, dėl ko skauda širdį ir yra neramu?

- Jau ramiau širdyje, kai matau, kad valstybės mastu pripažinta, kad Lietuvoje esama skurdo, kad jis apima nemažą visuomenės dalį. Pajudėjome iš užburto rato, kai valstybės rūpestis neturto paliestų žmonių likimu nelaikomas tik populizmu. Ta populizmo sąvoka buvo švaistomasi viešoje er-

Didysis M.Pretorijaus veikalas

dvėje į kairę ir į dešinę, vis kuriant atstumą tarp didelės visuomenės dalies ir valstybės. Teikia vilties, kad imtasi būdų skurdui įveikti, dideliems socialiniams atstumams tarp visuomenės sluoksnių sumažinti. Nerimą kelia tai, kad lėtai bręsta visuomenė, kad niekaip neišeiname iš veiksmų rato, kuriame partijos, grupuotės ar kurios nors asociacijos interesai statomi aukčiau valstybės. Retai vyksta diskusija dėl idėjų, pasiūlymų, kurie galėtų keisti į gerą susiklosčiusią per kelis dešimtmečius situaciją, bet puolami asmenys, partijos, net niekinant gerus priimtus sprendimus. Vis dar trūksta brandaus valstybės vaidmens ir vertės suvokimo. Kai pasiklausai pokalbių, laidų, atrodo, kad tvyro atmosfera, kurioje dėl visko kaltinama valstybė, kad esama labai daug jai nelojalių žmonių, sau neprisiimant atsakomybės. Visų partijų ir grupuočių, asmenybių interesas galėtų būti kurti geresnę valstybę, mokėti susitarti dėl svarbiausių dalykų, rungtis dėl geresnio būdo tikslui pasiekti, o ne ieškoti kaip stipriau suniekinti kitą. Kritika dėl kritikos jau galėtų būti praeitis, išgyventas etapas, o ne išskiriantis, puošnus drabužis.

Projektas „Prie Donelaičio ir Žemaitės“

Prie Bukantės dvarelio

Jeigu prisiminsime jau nutolusią birželio 5–ąją, kai mes, grupelė Marijampolės Kristijono Donelaičio draugijos narių ir bendraminčių susitikome prie rašytojos Žemaitės kapo, tai galime sakyti, kad kiekvieno iš mūsų asmeninis projektas „Prie Donelaičio ir Žemaitės“ tęsiasi. Nes tada kažkas pasiūlė ir visi pritarė, kad reikia apsilankyti Žemaitijoje, pabuvoti rašytojos vietose bei praplėsti kelionės geografiją pabuvojant ir kitose šio krašto vietose.

Todėl rugpjūčio 21 d. smagiai dardėjome Lietuvos keliais ir pirmiausia, žinoma, Bukantėn, rašytojos gimtinėn, kur Žemaitės memorialinis muziejus, Bukantės dvarelis, šiemet švenčia rašytojos Žemaitės 175-ąsias gimimo metines! Turėjome puikią ekskursiją, kurios metu gidė Aušra skambia žemaitiška tarme labai gyvai ir teatrališkai mums išguldė rašytojos gyvenimą ir jo vingius. Būtent gidė ir apgailestavo, kad niekada negalėjo atvykti Marijampolėn prie rašytojos kapo ir užprašė mus paminėti Žemaitės mirties metines gruodžio mėn. pradžioje, kad ir ji galėtų atvykti. Apžiūrėjome ne tik Žemaitėi skirtą ekspoziciją, bet ir

dvarelio svirne liaudies meistro, tautodailininko Stanislovo Riaubos memorialinę ekspoziciją, o kituose pastatuose - Žemaitijos sakralinį paveldą: tradicinius žemaičių kryžius, koplytėles, koplytstulpius.

Iš Bukantės patraukėme link Platelių, ežero dydžiu ir grožiu žavėjomės neilgai, nes laukė ilga ir įvykių kupina diena. Šaltojo karo muziejus Žemaitijos nacionaliniame parke įrengtas buvusiame Sovietų Sąjungos balistinių raketų šachtiniame paleidimo komplekse. Nuo 1963 iki 1978 metų čia buvo dislokuotos keturios vidutinio nuotolio balistinės raketos SS-4, apginkluotos 2 megatonų galios termobranduolinėmis galvutėmis. Visos raketos buvo nutaikytos į Vakarų Europos miestus. Tai vienintelė Europoje ekspozicija, įrengta viename pirmųjų Sovietų Sąjungos buvusiame požeminiame balistinių raketų šachtiniame paleidimo komplekse. Muziejaus istorinė ekspozicija pasakoja apie penkis dešimtmečius trukusį Šaltąjį karą – vieną garsiausių bei pavojingiausių karinių konfliktų istorijoje.

Nuo Plungės iki pat Telšių mus

lydėjęs Rimantas Bendorius (krašto istorijos žinovas ir entuziastas) negalėjo neužvežti Platelių seniūnijoje, Žemaitijos nacionaliniame parke įkurtan litvakų atminties sodan. Jame – iš metalo nukaltos obelys buvusioms žydų bendruomenėms atminti. O garsiems litvakams pagerbti statomi akmeniniai stulpai. 12 hektarų plote sukurta stilizuotame Lietuvos žemėlapyje jau pasodintos dešimt metalinių obelių iš įvairių Žemaitijos ir Lietuvos vietų. Ant medžio kabančios obuoliai simbolizuoja šeimas, gyvenusias tose bendruomenėse. Sodo įkūrėjas – Jakobo Bunkos labdaros paramos fondas, saugantis Lietuvos žydų paveldą.

Žemaičių Kalvarija yra viena iš labiausiai lankomų Lietuvos sakralinių vietovių, įtraukta į popiežiaus Jono Pauliaus II piligriminį kelią. Švč. Mergelės Marijos Apilankymo mažoji bazilika, stovinti Žemaičių Kalvarijoje, pasižymi iš baroko į klasicizmą pereinančiu stiliumi. Prie Bazilikos mus pasitikęs gidas, geografijos mokytojas Bronius, pristatė ne tik šio sakralaus statinio ypatingumą, grožį ir didingumą, bet palydėjo į tragiškai žuvusio jaunojo poeto Vytauto Mačernio muziejų. Ekspozicijoje - poezijos knygos, nuotraukos, dokumentai, asmeniniai poeto daiktai. Muziejaus įkūrimo iniciatorius - poetas Eugenijus Matuzevičius. Muziejus veikia nuo 1987 metų.

Neaplankėme Šarnelės, nes laukė Telšiai, visi nusprendė, kad važiuosime kitą vasarą ir į Šarnelę, Ušnėnus, Užventį ir būtinai eisime Kryžiaus kelią per visas koplyčias, kurias šį kartą praleidome; kai kurias matėme pravažiuodami, o prie 15-osios sustojome, matysite ir nuotraukoje mus, sugulusius kryžiumi; tokia tradicija tiems, kurie

vykdomas toliau

pirmą kartą atvyksta į Kryžiaus kelią (nors ne visi buvome pirmą kartą, bet su malonumu sukritome kryžiumi ant žalios švelnios žolės) - prie kelių koplyčių tenka gulti kryžiumi. Koplyčias prižiūri

Kryžiaus kelyje gulime kryžiumi

Plungės verslininkai, tai graži jų iniciatyva.

Telšiuose mūsų laukė gidė Irena (ir vėl, mūsų pageidavimu, skambėjo graži žemaitiška tarmė). Nors mūsų atvykimas į Žemaitijos sostinę buvo labai tikslinis: aplankyti

Katedrą ir jos požemius, pasigrožėti Masčio ežero pakrante, bet taip išsamiai ir nuoširdžiai buvo pasakojama apie vėlyvojo baroko ir klasicizmo stiliaus bažnyčią, apie analogų Lietuvoje neturintį katedros interjerą, kurio išskirtinis bruožas yra sienas supanti galerija bei jos pirmame ir antrame aukštuose išdėstyti 7 altoriai. Paminėta buvo, kad Telšiai, žemaičių pasididžiavimui, kaip ir Roma, įsikūrę ant septynių kalvų, pasigrožėjome

ir ne viena meška, sustojusia vis kitose miesto vietose. Užtrukome ir Telšiuose, todėl į Varnius, įsikūrusius prie Varnelės upės, užsukome jau vakarėjant. Todėl tik vizualiai pasigrožėjome kunigų seminarijos pastatu, vyskupo M. Giedraičio ir

kanauninko M. Daukšos bei M. Valančiaus paminklais, barokine Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčia su ornamentuotais kryžiais, šventoriaus tvora su vartais, šventoriuje – koplytėle su skulptūra bei liaudies meistrų darbo Lurdu.

Agapė prie Lūksto ežero buvo baigiamasis išvykos akcentas; tai, žinoma, buvo ne kasmečio tarptautinio muzikos festivalio Varniuose *Bliuzo naktis*. Bet jau naktis, kai mes vakarajome ir aptarinėjome savo išvyką; taip ir keliaujame per Lietuvą: ne tik geografinę Tėvynę, bet talentingų rašytojų ir visų mūsų gimtinę. Niekur per daug nenutolę, prigludame prie Donelaičio ir Žemaitės, kaip prie dvasinio Tėvo ir Motinos; atrama, kurią visi turime, stipri, giliomis šaknimis tarsi medžiai išbujojusi Tėviškės žemėje. Šlamės galingi žodžio ažuolai visoms kartoms!

Vida Mickuvienė,
Marijampolės Kristijono
Donelaičio draugijos pirmininkė

Prie M. Valančiaus paminklo

Nuotraukos iš kelionės archyvo

Alma Balaikaitė-Janvariova: „Turiu dvi mano širdžiai artimas gimtines“

Praėjusiais metais K. Done-laičio medalis „Širdins bro-lau“ komisijos sprendimu atiteko ir Almai Balaikaitei-Janvariovai už lietuvių kalbos bei kultūros populiarinimą, ypatingai tarp vaikų ir jaunimo, ilgametį vadovavimą ansambliui „Malūnėlis“ ir jo koncertus Karaliaučiaus bei Suvalkų kraštuose ir Lietuvos Respublikoje, už tradicinių Karaliaučiaus krašto lietuvių kultūros švenčių „Laiko malūnas“ organizavimą Lazdynų (Krasnoznamen-sko) rajone. Tradiciškai laureatė atsako į „Donelaičio žemės“ klausimus.

- Papasakokite mūsų skaitytojams apie save. Žinome, kad esate tremtinių dukra, puoselėjanti lietuvių Karaliaučiaus krašte.

- Taip, aš esu tremtinės dukra, ir to neslepiu. Man tikrai labai graudu darosi, kai galvoju apie mamą ir tai, jog ji tą baisų laiką yra patyrusi. Man liūdna ir dėl to, kad

mama negalėjo gyventi gimtajame krašte, bet ji buvo laiminga bent dėl to, kad gyveno netoli nuo savo gimtinės. O aš gimiau ir užaugau jau šiame Karaliaučiaus krašte, todėl aš turiu dvi mano širdžiai artimas gimtines.

- Savo vaikus auginate lietuviška dvasia, dukra baigė lietuvišką mokyklą ir studijavo Vilniaus kolegijoje. Kodėl lietuviškos saugojimas ir puoselėjimas jūsų šeimai yra toks svarbus?

- Taip, ir savo vaikus aš auginau ir auklėjau mylėti ir gerbti savo tėvų bei protėvių vertybes. Vaikai baigė „Vilniaus Lietuvių namų“ gimnaziją, dukra yra baigusi Vilniaus kolegijoje Veterinarijos fakultetą ir Vilniaus universitete biologijos fakultetą, šiuo metu dirba registratore Vilniuje Medicinos diagnostikos ir gydymo centre. Sūnus taip pat gyvena Vilniuje ir studijuoja logistiką Tarptautinėje teisės ir verslo aukštojoje mokykloje.

Laureatė su artimiausiais žmonėmis – dukra Lolita, žentu Nikita ir sūnum Renatu.

- Karaliaučiaus krašte kartu su kitais jau dvidešimt metų rengiate šventę „Laiko malūnas“, kurioje pasirodo vaikų ir jaunimo tautiniai kolektyvai. Ar lietuviškų šaknų turinčiam jaunimui įdomios jų tėvų ir senelių tradicijos, lietuviška kultūra?

- Šiuo metų gyvenu Lazdynuose (Krasnoznamen-ske), čia dirbu papildomo ugdymo pedagoge, dėstau lietuvių kalbą, esu vaikų folkloro ansamblio „Malūnėlis“ vadovė. Vaikai tikrai noriai šoka, dainuoja ir mokosi lietuvių kalbos, o jų tėveliai ir seneliai tam neprieštarauja.

- Esate 2013 metais Pilkalnyje (Dobrovol'ske) įkurto folkloro ansamblio „Malūnėlis“ vadovė. Ansamblis už savo pasirodymus yra pelnęs daugybę įvairių apdovanojimų. Kuo jums svarbi yra ši veikla?

- Taip, „Malūnėlis“ buvo įkurtas 2013 metais ir per šį nedidelį, o kartu ir nemažą laikotarpį pasiekė tikrai nemažai, gavo daug įvairių apdovanojimų. Aš galiu tuo didžiuotis, nes į tai buvo įdėta labai daug pastangų, jėgų ir sielos.

- Kaip parengiate „Malūnėlio“ repertuarą, kokie kūriniai yra labiausiai mėgstami pačių jaunųjų atlikėjų?

- Repertuarą parengti kartais būna gana nelengva, turiu atsižvelgti ir į dainos arba šokio tematiką, žodžių tarmę, vaikų teksto suvokimą. Svarbiausia yra tai, kad vaikams patiktų tas kūrinys.

- Dažnai išvažiuojate koncertuoti į Lietuvą, pasirodymus rengėte ir Suvalkų krašto lietuviams. Kuo jums ir jūsų kolek-

A. Balaikaitė-Janvariova su apdovanojimu. *A. Vaškevičiaus nuotr.*

tyvo nariams yra svarbūs šie pasirodymai ir šios išvykos?

- Į tai atsakysiu trumpai, kaip sako kolektyvo vaikų tėvai – „Jūs mūsų vaikams padovanojote vaikystę“.

- Pernai jūs buvote apdovanota Kristijono Donelaičio medaliu „Širdings brolau“ už lietuvių kalbos ir kultūros populiarinimą, ilgametį vadovavimą „Malūnėliui“, taip pat švenčių „Laiko malūnas“ organizavimą. Kuo jums yra svarbus šis apdovanojimas?

- Man tas apdovanojimas buvo netikėta staigmena, ir tuo pačiu esu labai dėkinga tiems, kas vertino ir skyrė man šį apdovanojimą. Mano visa šeima ir artimieji labai didžiuojasi manimi.

- Ko norėtumėte palinkėti mūsų žurnalo skaitytojams?

- Žurnalo skaitytojams noriu palinkėti geros nuotaikos, įdomių gyvenimo akimirų, taikos širdyse ir tarpusavyje.

Lietuvių etninių žemių jaunimas „staklėmis audė lietuvybę“

Minint Tautodailės metus, rugpjūčio 9–14 dienomis kaimo turizmo sodyboje „Šaltupis“ buvo surengtos etninių žemių lietuvių vaikų kūrybinės dirbtuvės „Staklėmis išausime lietuvybę“, kuriose dalyvavo per 30 lietuvių iš Lietuvos ir Lenkijos, Punsko ir Varšuvos. Šią vasaros stovyklą Prienų rajone viešoji įstaiga Karaliaučiaus lietuvių bendruomenė organizavo kartu su partneriais iš Lenkijos lietuvių etninės kultūros draugijos, jos pagrindinis rėmėjas - Lietuvos kultūros taryba.

Prasminga stovyklos įžanga tapo „Šaltupio“ sodyboje pirmą kartą surengtas tarptautinis kapelų festivalis „Nedėlios vakarėly“, kuriame pasižvalgė ir Punsko kapelos „Alna“ muzikantai.

Kelios kūrybinių dirbtuvių dienos prabėgo akimirksniu: norėta vaikus įtraukti į kuo įvairesnes etnokultūrinio užimtumo veiklas, surengti jiems pažintines išvykas pas Prienų krašto tautodailininkus ir menininkus, jų dirbtuvėse pristatyti vaizduojamosios ir taikomosios lietuvių dailės pavyzdžius, suteikti nekasdienių patirčių, bandant patiems prisiliesti prie tautinių kostiumų ir jų detalių kūrimo, keramikos, medžio drožybos, akmentašystės, bičių vaško žvakių liejimo...

Stovyklautojai

apsilankė tautodailininkų Jurgitos ir Zigmo Buterlevičių sodyboje Jiezne, kurioje jiems buvo surengta dailės edukacija. Prienų tradicinių amatų centre „Meninė drožyba“ vaikai daugiau sužinojo apie kryždirbystės tradicijas. Šilavoto Davatkyne, kur išsaugota autentiška kaimo sodyba paversta muziejumi po atviru dangumi, stovyklautojai galėjo patirti, kaip gyveno, kokią buitį kūrė, kokiomis sąlygomis jaunimą tikybos mokė daugiau nei šimtmetį čia gyvenusios pamaldžios moterys – davatkėlės.

Vaikams taip pat buvo surengta išvyka į Kauno liaudies muzikos instrumentų muziejų ir edukacija Karo muziejuje, ekskursija po Kauną.

Stovyklautojus globojo, jų saugumu rūpinosi, etnokultūrinės veiklas skatino Prienų rajono savivaldybės atstovės. O kiekvienas

menininkas, kuriuos vaikai aplankė stovyklos metu, nuoširdžiai papasakojo, pristatė savo sritį ir darbus. Todėl lietuviukai iš Lenkijos ne tik pamatė Lietuvą, bet ir turėjo progų pamilti jos dainas, šokius, amatus, širdimi pajusti savo baltiškus pradus. Stovyklos organizatoriai tikisi, kad tai, ką pasiėmė, nešiosis su savimi, perduos savo vaikams...

Šių metų kūrybinių dirbtuvių „Staklėmis išausime lietuviybę“ organizatorius VšĮ Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės pirmininkas Sigitas Šamborskis ir Lenkijos lietuvių etninės kultūros draugijos steigėja ir pirmininkė nuo 1997 m. Aldona Vaicekauskienė sakė, kad tai pirmoji jų jungtinė stovykla „Šaltupyje“, tačiau abu vienas kitą pažįsta, vykdo bendras veiklas jau senokai: kartu organizuota ne viena vaikų ir jaunimo stovykla Punske, švęstos Rasos, paminėta Baltų vienybės diena...

– Beveik 30 metų bendraujam, rašom bendrus projektus, laimime Lietuvos kultūros tarybos finansavimą, organizuojame renginius, stovyklas. Dirbame kaip partneriai, ieškome įvairių galimybių lietuviybei savo bendruomenėse puoselėti. Kartu juk nepalyginamai

stipriau... Karaliaučiaus kraštas ir Punkskas kartu su Lietuva sudaro lietuvių etninių žemių „trikampį“, norisi, kad jame būtų išlaikyta lietuvių kalba ir papročiai, jaunoji karta švęstų lietuviškas šventes, prisimintų tautinius šokius ir dainas, – teigia S.Šamborskis.

Visgi, pasak jo, anapus Lietuvos sienos, ypač Karaliaučiuje, gyvenantiems lietuviams labai sunku puoselėti savo identitetą. Todėl mažėjant lietuvių kalbos mokyklėlių, etnokultūrinis ugdymas lieka viena iš svarbiausių lietuviybę palaikančių veiklų.

Karaliaučiaus lietuvių bendruo-

menė (Rusijos Federacija) kasmet rengia projektus, ieško rėmėjų, kad galėtų Kaliningrado srityje veikiančius lietuvių folkloro kolektyvus pasikviesti į Lietuvoje rengiamus festivalius, tautiečiams parodyti šalį. Pastarasis bendras renginys su Karaliaučiaus lietuviiais šiapus sienos vyko 2018 metais, kuomet iš Karaliaučiaus atvykę trys kolektyvai dalyvavo Dainų šventėje, surengė koncertą Kauno karininkų ramovėje, stovyklavo ir pažino Lietuvą.

S.Šamborskis apgailestavo, jog šiemet dėl karantino apribojimų abiejose šalyse bei atšalusiu tarpvalstybinių santykių, kitų politinių aplinkybių nei folkloro kolektyvų nariai, nei lietuvių šeimos su vaikais iš Karaliaučiaus negalėjo atvykti į etninių žemių lietuvių stovyklą Lietuvoje, nors jų kelionė buvo planuota ir laukta. Tai, jo teigimu, lietuviukus, norėjusius išvysti Lietuvą, labai nuliūdino.

– Deja, kuo toliau, tuo sunkiau palaikyti ryšius su Karaliaučiaus lietuviiais, lituanistinis švietimas atsidūręs nepalankiose sąlygose, – atsidūsta S.Šamborskis, kuris ir pats dėl savo veiklos buvo „išprašytas“ iš Karaliaučiaus ir su ten gyvenančiais tautiečiais ryšį palaiko daugiausia išmaniųjų technologijų pagalba.

Jis pasakoja, kad Karaliaučiuje dar gyvuoja septyni lietuvių folkloro ansambliukai, 14-oje vietoviuose veikia lietuviški tautinės kultūros ir lietuvių kalbos „žiburiukai“ – į juos vaikai susiburia po pamokų ir per kalbą, dainą, šokį ir muziką susipažįsta su lietuvių tautos pasaulėžiūra, švenčia tautines šventes. Visgi pastaraisiais metais jie jaučiasi tarsi įsprausti į „rėmus“, nes negali išvykti į Lietuvą, ir pristato savo kultūrą nebent Kaliningrado srities festivaliuose, tokiuose, kaip „Baltijos žvaigždės“.

Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės pirmininkas neslepia, kad Rusijoje lietuviukams su tautiniais rūbais išeiti į viešumą, dainuoti lietuviškai, išsiskirti iš rusakalbės daugumos yra nedrašu, jų ketinimai kone prilįgsta žygdarbiui.

– Dar apie 1990 metus maždaug 400 vaikų iš Kaliningrado mokėsi Lietuvoje – eidavo per tiltą į Panemunės mokyklą, važiuodavo mokytis į Pagėgius. Toks buvo lietuvių jaunimo potencialas. Netrukus ir lietuvių pedagogų, galinčių dirbti Tilžėje. Šiandien jų belikę vos dvylika, – pasakoja pašnekoavas. – Prasidėjus Atgimimui Lietuvoje, užsidarius sienoms, lietuvių bendruomenė aktyviai rūpinosi lituanistinės mokyklos įkūrimu Karaliaučiaus srityje. Mes suradome pastatą Tilžėje, surinkome tris šimtus parašų po prašymu, tačiau Lietuvos valdžiai pritrūkus geros valios, lietuvių šeimoms, susiduriančios su bedarbyste, gyvenančios daugiausia iš natūrinio ūkio, buvo nepajėgios surinkti reikiama suma ir nupirkti mokyklai pastatą.

S.Šamborskis teigia, kad šiuo metu veikiančios parapijinės mokyklėlės su septyniomis savaitinėmis valandomis užsiėmimų pagal ugdymo kokybę neprilįgsta lietuviškoms mokykloms.

– Prieš 30 metų Rusijoje gyvenantys tautiečiai dar kalbėjo

lietuviškai, o jų vaikai tarpusavyje bendrauja rusiškai, nors lietuvių kalbą supranta. Be ryšių su Lietuva lietuviai „dūsta“, – tikina S.Šamborskis. Jo nuomone, neišspręstas dvigubos pilietybės klausimas situaciją dar labiau apsunkino. – Lietuvis, atvykęs į Lietuvą su rusišku pasu, pasijaučia trečiosios šalies piliečiu. Jaunimas, siekiantis studijuoti mūsų šalyje, privalo susimokėti už mokslą. Todėl Karaliaučiaus lietuviai, iš Lietuvos pusės girdėdami apie deklaruojamas pastangas, tačiau nesulaukdami realių veiksmų, paprasčiausiai mano, kad Lietuvą jų išsižadėjo.

Tiesa, sako jis, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija kuruoja užsienio lietuvių lituanistinio ugdymo programą, mokami atlyginimų priedai lietuviškų mokyklėlių mokytojams, kolektyvų vadovams, tik kad kvalifikuotų, vietoje gyvenančių specialistų Karaliaučiuje yra ne tiek jau daug, nauji pedagogai iš Lietuvos negali atvykti, o važinėję į darbą per sieną Rusijos pasieniečių buvo neįleisti, prieš juos buvo surengta ne viena provokacija.

Todėl S.Šamborskio įsitikini-

mu etninėse žemėse gyvenantiems tautiečiams reikėtų skirti daugiau dėmesio, padėti jiems kasdienėje kovoje už teisę būti lietuviais ir kalbėti savo kalba.

Lenkijoje, kaip ir Lietuvoje, ūkiai stambėja, regionuose kaimai tuštėja, jaunimas ieško darbo didmiesčiuose. Pavyzdžiui, gyvena Punske, bet važinėja dirbti į Suvalkus. Todėl nyksta ir kaimiškoji kultūra. Punsko krašte veikė 19 lietuviškų mokyklų, dabar liko trys, kuriose mokoma lietuvių kalba.

Todėl stovyklos organizatoriai jaučia ir asmeninę atsakomybę už tai, kad Lietuva nuo etninių žemių nenutoltų, o jose gyvenantys lietuviai didžiutęsi savo kalba, vertintų folklorą ir puoselėtų tradicijas bei papročius. Ir nors stovykla vyko vos kelias dienas, S.Šamborskis tiki, jog jos dalyviai savo širdyse dar ilgai nešiosis atsiminimus apie Lietuvą...

Dalė Lazauskienė,
laikraštis „Gyvenimas“

(spausdinama sutrumpintai)

Smagios stovyklos akimirkos.

Nuotraukos iš bendruomenės archyvo.

Mažosios Lietuvos muziejus Klaipėdoje

Muziejus įsikūręs istoriniuose pastatuose

Pirmieji bandymai įkurti Klaipėdoje muziejų datuojami XX amžiaus pradžia. Kunigo dr. V. Gaigalaičio vadovaujamos draugijos „Sandora“ 1906 m. pr. narių visuotiniame susirinkime buvo nutarta steigti biblioteką-muziejų. Draugijai įsigijus nuosavus namus, nuo 1912 m. ten pradėjo veikti biblioteka ir prie jos prisiglaudęs istorijos-etnografijos muziejus. Dekodamas už padovanotus pirmuosius eksponatus, draugijos periodinis leidinys "Pagalba" prašė lietuvininkų „mums daugiau tokių senovės liekanų atgabenti. Jos namuose tikt išsimėto ir išsprapuola, o

„Sandoroje“ jos bus pakavojamos gražiai ir rūpestingai ateisiantiems čėsams“. Nėra duomenų apie šio muziejaus ekspoziciją ir eksponatų skaičių, nežinoma ir jo veikla po Pirmojo pasaulinio karo.

Klaipėdos muziejaus pradžia susijusi su 1924 metų įvykiais, kada krašto lietuvių ir vokiečių šviesuomenė įkūrė Klaipėdos krašto muziejaus draugiją „Memel-ler Landesmuseum e.V.“ 1924 m. birželio 20 diena, kai įvyko šios draugijos visuotinis – kartais dar vadinamas steigiamuoju – susirinkimas laikoma muziejaus gimimo diena (draugijos įstatai buvo

patvirtinti 1924 07 20, į draugijų registrą oficialiai įtraukta 1925 03 24).

Muziejus neturėjo nuolatinių patalpų, negausūs buvo ir jo rinkiniai. 1931 m. muziejus turėjo 84, 1934 m. – 965, 1938 m. – 1545 eksponatus. Didžiąją jų dalį sudarė archeologiniai radiniai bei numizmatikos kolekcija. Iš archeologinių eksponatų gausiausias buvo apie 600 vnt. geležies amžiaus dirbinių rinkinys (ginklai, karoliai, sagės, apyrankės, antkaklės, žiedai, peiliai ir kt. iš Aukštkiemio, Lumpėnų, Vilkiškių bei kitų senkapių). Numizmatikos kolekcijos puošmena buvo II–III a. po Kr. Romos monetos.

Paskutinis įrašas muziejaus dienynė datuotas 1939 m. kovo 12 d. Didžioji dalis prieškarinių rinkinių pražuvo, šiuo metu muziejaus fonduose saugoma vos keliasdešimt (daugiausia archeologinių) senojo muziejaus eksponatų.

1948 m. Klaipėdos spaudoje pasirodė raginimų atkurti Klaipėdos muziejų. 1949 m. vasario 5 d. buvo paskirta pirmoji muziejaus direktorė G. Christoforova, kovo mėn. – pirmasis mokslinis bendradarbis J. Alseika. Muziejus buvo pavadintas Klaipėdos kraštotyros muziejumi. 1950 m. muziejus gavo tris kambarius sename (statytame 1855 m., rekonstruotame 1901 m.) pastate Liepų g. 7, o 1958 m. perėmė savo žinion visą pastatą. 1960–1962 m. atliktos rekonstrukcijos metu buvo pastatytas antrasis aukštas ir pastatas įgavo dabartinį pavidalą. Daug metų čia buvo įsikūrę muziejaus administracija, personalas bei fondai (2013 m. rudenį jie buvo perkelti į naujas patalpas Didžiojoje Vandens gatvėje).

1950 m. buvo įrengta pirmoji

saugo šio krašto praeitį

ekspozicija. Tais metais 1542 eksponatus turėjęs muziejų aplankė 15 208 lankytojai. 1964 m. buvo įrengta pirmoji nuolatinė ekspozicija (1970–1971 m. ji buvo atnaujinta). Kai 1966 m. Nidoje buvo įsteigtas muziejaus filialas – Kuršių nerijos istorijos muziejus, jam buvo perduoti visi su Kuršių nerija ir mariomis susiję eksponatai. 1967 m. Kraštotyros muziejuje buvo įkurtas A. Každailio vadovaujamas Jūrų skyrius, ilgainiui išaugęs į savarankišką Lietuvos jūrų muziejų.

Nuo 1954 m. muziejus pradėjo rengti išvykas eksponatams rinkti, 1959 m. pradėjo registruoti Klaipėdos rajono archeologinius paminklus, nuo 1960 m. vykdė žvalgomojus archeologinius Klaipėdos apylinkių kasinėjimus. 1975 m. buvo surengta pirmoji muziejaus mokslinė ekspedicija į Karaliaučiaus sritį (1993 m. birželio mėn. – paskutinė). 1955 m. muziejus turėjo 2791, 1970 m. – 13 321, 1980 m. – apie 19 000 eksponatų.

1988 m. birželio 17 d. Klaipėdos m. vykdomasis komitetas nutarė Klaipėdos kraštotyros muziejų pavadinti Mažosios Lietuvos istorijos muziejumi ir perduoti jam senovinius fachverkinius pastatus senamiestyje, Didžiojoje Vandens gatvėje. Ten per kelerius metus buvo įrengta nuolatinė ekspozicija, rodanti Mažosios Lietuvos ir pirmiausia Klaipėdos krašto istorinę praeitį. Šiuo metu lankytojai gali susipažinti su archeologijos, kartografijos, numizmatikos, etnografijos rinkiniais, Klaipėdos pilies ir miesto maketais, krašto ir miesto istorinę praeitį menančiais originaliais ir turtinga ikonografinėmis bei dokumentinėmis medžiagomis.

Mažosios Lietuvos istorijos muziejuje yra Archeologijos-res-

tauravimo, Etnografijos, Fondų apskaitos ir apsaugos, Istorijos, Edukacijos ir ryšių su visuomene skyriai.

Muziejus įsikūręs trijuose sklypuose Didžiojo Vandens gatvėje, palei buvusią Dangės senvagę, kuria upė tekėjo iki XVII a. vidurio. Didžiojoje Vandens gatvėje XVI–II–XIX a. kūrėsi karčemos, kepyklos, alaus daryklos, parduotuvės, įvairios dirbtuvės – ji buvo viena judriausių ir tapybiškiausių buvusio priemiesčio gatvelių. Pastatas Didžiojoje Vandens g. 2 – vienas seniausių Klaipėdos gyvenamųjų namų, baroko stiliaus statinys, kurį 1773–1774 m. pastatė pašto direktorius J. Ch. Witte.

Šiame pastatų komplekse XX a. 8-ajame dešimtmetyje buvo nutarta įrengti miesto Liaudies ūkio pasiekimų parodą. Pastatų kompleksas buvo restauruojamas ir statomas naujas korpusas pagal architektų N. ir V. Zubovų projektą. 1987 m. lapkričio 5 d. buvo atidaryta Liaudies ūkio pasiekimų paroda, tačiau ji veikė trumpai. 1988 m. birželio 17 d. nutarimu pastatai buvo perduoti Mažosios Lietuvos istorijos muziejui. Iš pradžių jame veikė laikinos parodos, 1992 m. rugpjūčio 1 d. buvo atidarytos pirmosios nuolatinės priešistorės,

numizmatikos, kartografijos ekspozicinės salės.

Dabar čia galima pamatyti įdomią žemėlapių ekspoziciją. Pirmuosius žemėlapius, kuriuose vaizduojama Lietuva bei Mažosios Lietuvos teritorija, kūrė antikos geografs, nuo XV a. antrosios pusės – Vakarų Europos kartografai, XVI–XVII a. įsitraukė Lietuvos ir Prūsijos žemėlapių sudarytojai. Ji pradama II a. K. Ptolemėjo sudarytu Europos žemėlapiu (Octava Evrope Tabule), spausdintu Romoje apie 1508 m. kuriame pirmą kartą pateiktas kartografinis Baltijos pajūrio vaizdas bei vokiečių kartografo M. Valdsėmiulero sudarytu Vidurio Europos žemėlapiu (Tabula Moderna Sarmatiae Evr...), išleistu Romoje 1513 m.

Galima susipažinti su XVI a. Vakarų Europos kartografų darbais: S. Miunsterio Vidurio ir Rytų Europos žemėlapiu (Landtafel Ungelands, Polands, Reussen, Litaw, Walachen und Bulgaren), sudarytu 1570 m., išleistu Bazelyje 1628 m., H. Zelijaus seniausiu Prūsijos žemėlapiu, spausdintu Antverpene 1570 m., žymiausiu XVI a. Prūsijos kartografo K. Henenbergerio darbais: 1584 m. Karaliaučiuje išleistu žemėlapiu Senoji Prūsija, Antverpene 1584 m. išleistu Naujuoju Prūsijos žemėlapiu bei Amsterdame 1633 m. išleistu Tiksliu Prūsijos žemėlapiu.

Lietuvos kartografijos paminklai pristatomi V. Grodeckio Lenkijos ir gretimų žemių žemėlapiu (Poloniae), išleistu 1574 m. Bazelyje, G. Merkatoriaus Lithuania, sudarytu 1570 m., išspausdintu 1595 m. Duisburge. Eksponuojamas žymiausias Lietuvos kartografijos paminklas – pirmojo originalaus LDK žemėlapiu (Magni Ducatus Lithuania), sudaryto 1613 m., 1649 metų laida. XVIII a. kartografų sudaryti Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės žemėlapiu pristatomi M. Seuterio (Novissima et accuratissima Magni Ducatus Lithuania, 1728) ir T. K. Loterio (Magnus Ducatus Lithuania, 1780) darbai.

Ekspozicijoje galima susipažinti su žemėlapiu, kuriuose vaizduojamas Klaipėdos kraštas. Nuo XVII a. Prūsijos valstybėje metodiškai buvo atliekami valstybės kartografavimo darbai – išleisti ne tik visos valstybės, bet ir atskirų jos dalių žemėlapiu. Ankstyviausias yra J. Narūnavičiaus-Naronskio apie 1670 m. sudarytas Klaipėdos apskrities žemėlapis su Klaipėdos vaizdu. M. Meriano graviūroje Didysis Kurfiurstas ir jo armija 1679 m. persekioja švedų būrius per užšalusias Kuršių marias (Frankfurtas, 1687) be karinės scenos gana tiksliai pavaizduota Kuršių marių

pakrantės rytinė dalis su gyvenvietėmis. XVIII a. pirmos pusės pokyčius Mažojoje Lietuvoje rodo Prūsijos inžinieriaus I. Fr. Betgeno sudarytas, 1735 m. Niurnberge išleistas žemėlapis Prūsų Lietuva su pažymėtomis zalcburgiečių kolonijomis ir naujai įkurto Gumbinės miesto planu.

Ryšų pėdsaką Lietuvos istorijoje paliko Mažojoje Lietuvoje spausdinta knyga. XVI a. Reformacija suteikusi teises gimtajai kalbai sudarė sąlygas atsirasti lietuviškai raštijai. Karaliaučiuje 1547 m. buvo išspausdinta pirmoji lietuviška knyga M. Mažvydo Katekizmas, 1653 m. pasirodė pirmoji Danieliaus Kleino parengta lietuvių kalbos gramatika, 1735 m. pirmą kartą išleista lietuviška Biblija, 1747 m. – pirmasis mokslinis veikalas apie lietuvių kalbą, parašytas Pilypo Ruigio, sukurtas pirmasis lietuviškas grožinės literatūros kūrinys (K. Donelaičio „Metai“), 1822 m. pradėtas leisti pirmasis lietuviškas periodinis leidinys, 1825 m. pasirodė pirmasis surinktų Prūsų Lietuvoje dainų rinkinys, parengtas L. Rėzos.

Muziejaus rinkinyje yra per 6000 leidinių lietuvių ir vokiečių kalbomis spausdintų Karaliaučiaus, Tilžės, Klaipėdos, Priekulės spaustuose. Ekspozicijoje supažindinama su knygos ir raštijos kultūra Mažojoje Lietuvoje. Pirmenybė teikiama rankraščiams ir spaudiniams lietuvių kalba, kurie simbolizuoja krašto lietuviškumą, atminties paveldo svarbą: Biblijos, ka-

tekizmai, maldaknygės, giesminai, pamokslų knygos, lietuvių kalbos ir tautosakos darbai, spaudos draudimo laikotarpiu Mažojoje Lietuvoje spausdinti ir į Didžiąją Lietuvą gabenti spaudiniai.

Etninės kultūros ekspozicija supažindina su evangelikų liuteronų, laikusių save lietuviais ir gyvenusių Klaipėdos krašte bei jo paribuose, etnine ir konfesine kultūra, buitimi, verslais XIX amžiuje – XX amžiaus šeštame dešimtmetyje. Taip pat eksponuojami vietinių gyventojų buitės reikmenys, darbo įrankiai, išėginė ir kasdienė apranga, apavas, interjero tekstilė, baldai, indai, apšvietimo priemonės, religinės knygos, paveikslai, konfirmacijos pažymėjimai. Pristatoma tradicija melstis namuose.

Ekspoziciją sudaro šios temos: buitis ir verslai (bitininkystė, rugių auginimas, duonos kepimas, linų apdirbimas, verpimas, audimas, lyginimas); išėginiai ir kasdieniai drabužiai, aprangos priedai, apavas; interjerai ir pamaldos namuose.

Šiandieną etnografijos rinkinys nuolat papildomas naujais eksponatais – vaizdo medžiagoje fiksuojamos muziejui dovanojamų daiktų istorijos, pasakojančios apie į Vokietiją, į Sibirą nušvežtas relikvijas, sugebėjimą ten jas išsaugoti bei sugrąžinti į Lietuvą. Daiktai ir prisiminimai – kultūros paveldo vertybės, kurios padeda iš užmaršties prikelti Mažosios Lietuvos praeitį, liudija apie iš kartos į kartą su meile perduodamas tradicijas, priešininamąsi germanizacijai, išdidžiai ir atkakliai puoselėtą lietuvišką tapatumą.

Algis Vaškevičius

Parengta naudojantis svetainės www.mlimuziejus.lt informacija.

Ekspozicijoje įdomiai pristatoma Mažosios Lietuvos istorija
A. Vaškevičiaus nuotr.

Paroda apie Smėlio karčemą priminė įdomią jos istoriją

Sekmadienį, rugpjūčio 9-ąją Lietuvos jūrų muziejus pakvietė stabtelėti Smiltynėje ties Smėlio karčemos kalnu prie kelto. Čia buvo atidaryta lauko paroda „Smėlio karčemos (Sandkrug) kalnas“. Tai – viena iš devintojo Lietuvos muziejų kelio stotelė. Šis kelias sujungia į vieną visus Lietuvos regionus. Jame šiomet dalyvauja daugiau kaip 40 kultūros bei gamtos paveldą puoselėjančių mūsų šalies institucijų, siūlančių susitikti ant trisdešimties žymiausių Lietuvos kalvų, kalnų ir piliakalnių.

Lauko parodoje įdomiai pristatoma Smėlio karčemos istorija. Parodos atidarymo metu trumpam atgijo šios karčemos veikla, gyvai skambėjo Johano Štrauso polkos ir valsai, buvo galima paragauti garsiojo nealkoholinio punšo.

Smiltynė - tai šiauriausia ir viena seniausių Kuršių nerijos gyvenviečių. Smiltynė pirmą kartą buvo paminėta 1429 m. kaip Sandberg – Smėlio kalnas, o vėliau pervadinta į Sandkrug – Smėlio smuklę. Smiltynės pavadinimas pradėtas naudoti XX a. Nuo XIX a. Smiltynė tapo vis labiau mėgstama kaip kurortinė vietovė, kur poilsiautojus viliojo graži gamta, švarus paplūdimio smėlis, pasivaikščiojimo takai.

Šios parodos kuratorius, Lie-

tuvos jūrų muziejuje dirbantis istorikas Dainius Elertas pasakojo, kad siaura Kuršių nerijos smėlio juosta buvo galima arčiausiai pasiekti Sembą ir Kuršą. XIII amžiuje karo kelias netrukus tapo žmonių, krovinių ir pašto keliu. Tarp Klaipėdos ir Kuršių nerijos vietovės, dabar žinomos Smiltynės vardu, per marias pradėjo kursuoti irkliniai keltai. Kelionė nerijos kopomis ir pajūrio smėlynais arkliais, vežimu, karieta, diližanu buvo ilga ir varginanti - ji trukdavo 2–3 paras, todėl XIV–XIX a. palei kelią kūrėsi karčemų tinklas.

„Nerijoje prieš Klaipėdą išvargintiems keleiviams, kurjeriams, paštininkams ir vežikams tekdavo laukti atplaukiančio kelto, todėl netrukus čia taip pat buvo įkurta karčema. Amžiams bėgant dėl smėlio pustymų ir audrų mariose ji keitė savo vietą. Kartu jos buvimas buvo įprasminas vokišku vietovardžiu Sandkrug, t.y. – Smėlio karčema“, - sakė istorikas.

Smėlio karčemoje lankėsi daugybė žymių asmenybių, keliavusių maršrutu Berlynas–Karaliaučius–Klaipėda–Ryga/Mintauja–Sankt Peterburgas. XIX a. pabaigo-

je čia įkurtą kavinę pamėgo Klaipėdos miestiečiai ir svečiai. Laukdami ir plaukdami keltu jie stebėjo Klaipėdos ir Kuršių nerijos panoramą.

Pasak istoriko, tikėtina, kad šioje karčiamoje laukė kelto ir karališkosios poros, ir kitos įžymybės: Prūsijos karalienė Luisė von Mecklenburg-Streltz, Prūsijos karalius Friedrichas Vilhelmas III, Vokietijos imperatorius Vilhelmas I, LDK karys, Varnių kanauninkas ir istorikas Motiejus Strijkovskis, gamtininkas, geografas, keliautojas Alexanderis von Humboldtas, Rusijos istorikas, publicistas Nikolajus Karamzinas, teisininkas, rašytojas Ernstas Wichertas ir daugelis kitų.

Senoji smuklė 1837 m. buvo pastatyta kopos viršūnėje ir vis atnaujinama išsilaikė ten iki pat sovietmečio. Dabar smuklės sodybietė, apaugusi alyvomis, vadinama Smėlio karčemos kalnu. Šalia Smėlio karčemos kalno auga Prūsijos karaliaus Friedricho Vilhelmo III ąžuolai, neseniai nustatyta, kad čia yra ir prezidento Antano Smetonos ąžuolas.

Algis Vaškevičius

Smėlio karčemos (Sandkrug) ant kopos vaizdas (apačioje). Atvirukas, XX a. 1-oji dešimtmetis. The image of the Sand Inn (Sandkrug) on the dune (at the bottom). Postcard, first decade of the 20th C.

Paroda pasakoja Smėlio karčemos istoriją Smiltynėje.

A. Vaškevičiaus nuotr.

Lietuvos Respublikos generalinė konsulė aplankė Tolminkiemį

Liepos mėnesį Lietuvos Respublikos generalinė konsulė Karaliaučiuje (Kaliningrade) Aušra Černevičienė apsilankė memorialiniame Kristijono Donelaičio muziejuje Tolminkiemyje (Čistyje Prudy). Tai buvo pirmasis Lietuvos diplomatės vizitas į šį muziejų.

Apsilankymo K. Donelaičio muziejuje metu A. Černevičienė susipažino su čia vykstančio kapitalinio remonto eiga – šis remontas vyksta įgyvendinant Lietuvos ir Rusijos Federacijos bendradarbiavimo per sieną 2014–2020 metų projektą „Kultūros paveldas pasienio regione – turizmui ir bendradarbiavimui“. Remonto darbus numatyta baigti ateinančiais metais.

Susitikusi su Karaliaučiaus istorijos ir meno muziejaus, kurio pavaldume yra K. Donelaičio memorialinis kompleksas direktoriaus pavaduotoja Olga Ščeglova Lietuvos diplomatė aptarė toles-

A. Černevičienė (dešinėje) su ilgamete K. Donelaičio memorialinio muziejaus vadove Liudmila Silova (viduryje) ir O. Ščeglova.

nio finansavimo, bendradarbiavimo su partneriais ir likusių darbų atlikimo klausimus esamomis koronaviruso infekcijos sąlygomis. O. Ščeglova susitikimo metu pažymėjo, kad rangovai atliko didžiąją darbų dalį, sumontavo inžinerinius tinklus. Planuojama, kad suremontuotas muziejus įrengs atnaujintą šiuolaikinę ekspoziciją ir gerokai pakels lankytojams suteikiamų paslaugų lygį. Tai leis pagerinti turizmo infrastruktūrą ir abipusius

tarptautinius kultūros ryšius.

Susitikimo Tolminkiemyje pabaigoje Karaliaučiaus muziejaus direktoriaus pavaduotoja O. Ščeglova įteikė generalinei konsulei A. Černevičienei vertingą ir retą „Metų“ leidimą, kuris pasirodė minint 300-ąsias K. Donelaičio gimimo metines. Jame – poema „Metai“ lietuvių ir rusų kalbomis, taip pat apie šimto menininkų meno kūriniai, skirti lietuvių literatūros klasikui.

Įteiktas „Kultūros magistro“ apdovanojimas

Kultūros magistro apdovanojimo ceremonija šiais metais buvo išskirtinė ir netradicinė. Šventė surengta ne Pilies muziejuje, o Klaipėdos apskrities I. Simonaitytės viešosios bibliotekos kiemelyje, o kultūros

magistro titulą pelniusiam fotografui, rašytojui, kraštotyrininkui Bernardui Aleknavičiui nebuvo įteiktas prabangus kultūros magistro žiedas, nes laureatas jo atsisakė.

„Vydūnas teigė, kad tautą didelę daro didis žmogus. B. Aleknavičiaus asmenybė patvirtina šį teiginį. Tai patriotas, siekiantis aukščiausių vertybių ir idealų. Nepaprastai kruopštus ir darbštus žmogus, išleidęs per 30 fundamentalių knygų ir tai tik aisbergo viršūnė, nes dar daug leidinių jis yra parengęs spaudai“, - laureato nuopelnus paminėjo leidėjas ir fotografas Antanas Stanevičius.

Laureatą sveikindamas Klaipėdos meras Vytautas Grubliauskas pažymėjo, kad B. Aleknavičius -

unikali asmenybė, nesiekianti tapti universaliais.

Skambant Klaipėdos krašto kalbai ir dainoms, atliekamoms folkloro kolektyvo „Žvejytės“ iš Drevernos šių metų kultūros magistrui įteiktas tai liudijantis raštas ir ažuolo lapų vainikas.

„Esu sujaudintas, nerandu žodžių, nesitikėjau tokio reginio. Dėkoju komisijai, kuri skyrė man kultūros magistro vardą, dėkoju I. Simonaitytės bibliotekos kolektyvui už tai, kad čia sėdžiu, dėkoju tiems žmonėms, kurie sausio 1-ąją susirenka prie K. Donelaičio paminklo ir visiems čia esantiems. Esu laimingas, kad esame kartu“, - sakė neseniai savo 90-metį paminėjęs B. Aleknavičius.

Vydūno draugija turi naują vadovą

Rugsėjo 5 d. Vilniuje, Lietuvių literatūros ir tautosakos institute įvyko Vydūno draugijos suvažiavimas. Jo metu aptarti per keletą metų nuveikti darbai, išrinkta nauja draugijos vadovybė, prisimintas šios draugijos įkūrimo iniciatorius, didžiausias Vydūno darbų bei gyvenimo tyrinėtojas Vacys Bagdonavičius.

Ilgametis Vydūno draugijos pirmininkas Tomas Stanikas pateikė pirmininko ataskaitą. Gausiais plovimais padėkoję už darbą, suvažiavimo dalyviai Tomą Staniką išrinko Vydūno draugijos Garbės pirmininku. Susirinkusieji taip pat išklausė revizijos komiteto pirmininko Algirdo Sagato ataskaitą

apie piniginius draugijos reikalus.

Suvažiavimo dalyviai ne tik išklausė bei pritarė buvusios draugijos vadovybės darbams, bet ir išsirinko naują vadovybę – pirmininką, valdybą bei tarybą. Vienbalsiai naują Vydūno draugijos pirmininke buvo išrinkta Aušra Martišiūtė – Linartienė. Ji – Mažosios Lietuvos filosofo bei rašytojo dramų tyrinėtoja, daug bendravusi su V. Bagdonavičiumi, todėl tai būtų lyg šio pradėtų sumanymų darbų tęsėja. Buvo išrinkti du draugijos pirmininko pavaduotojai. Jais tapo sveiko gyvenimo būdo propaguotojas Algimantas Jucevičius bei Vydūno kūrybos tyrinėtoja Nijolė Laurinkienė. Šie vydūnistai bei

šiaulietė Jurgita Gedminienė ir tauragiškis Eligijus Valskis taip pat sudarys ir valdybą. Taip pat išrinkta ir Vydūno draugijos taryba. Į ją buvo siūlomi žmonės iš regionų, kad kuo plačiau atstovautų įvairius Lietuvos kraštus.

Suvažiavimą užbaigė Eglės Burkšaitytės V. Bagdonavičiui skirta giesmė.

Sueiga „Po Vydūno ženklų“

Šių metų rugpjūčio 7 d. vyko Pagėgių savivaldybės Vydūno viešosios bibliotekos įgyvendinamo projekto „Vydūnas: atminties ženklai Pagėgiuose“ baigiamasis renginys – sueiga „Po Vydūno ženklų“.

Šio renginio šventine įžanga tapo „Atminties skvero“ atidarymas. Vasaros pradžioje organizuotas pleneras „Kultūros ženklai mažojoje skulptūroje“, kurio metu auksarankių kraštiečių pastangomis sukurti „Atminties skverą“ įprasminantys, mąstytojo Vydūno gyvenimą, kūrybą ir veiklą atspin-

dintys mažosios skulptūros darbai. Neabejojama, kad „Atminties skveras“ su jį puošiančiais mažosios skulptūros darbais bei memorialiniu Vydūno vardo suoleliu suleis ne tik didelio kraštiečių, bet ir miesto svečių susidomėjimo bei gausaus lankomumo.

Vėliau Pagėgių savivaldybės kultūros centro koncertų salėje surengta konferencija „Vydūno ir doc. dr. Vaclovo Bagdonavičiaus atminties ženklai Pagėgių krašte“. Pagerbiant šviesų amžinybėn išėjusio Mažosios Lietuvos kultūros tyrėjo, žymiausio Vydūno gyvenimo, veik-

klos bei dvasinio palikimo skeidėjo, literatūrologo, Pagėgių krašto Garbės piliečio, filosofijos ir humanitarinių mokslų daktaro, docento Vaclovo Bagdonavičiaus atminimą, konferencija pradėta

tylos minute bei sugiedotu Vydūno draugijos himnu „Lietuvių giesmė“ (aut. Vydūnas). Sveikinimo žodį susirinkusiesiems tarė Pagėgių Šv. Kryžiaus parapijos klebonas Kazys Žutautas, LR Seimo bei Vydūno draugijos garbės nariai prof. Algimantas Kirkutis ir Dainius Kepenis bei amžinybėn išėjusio doc. dr. Vaclovo Bagdonavičiaus našlė Virginija Bagdonavičienė.

O rugpjūčio 5 dieną Šilutės F. Bajoraičio viešojoje bibliotekoje vyko tradicinis susitikimas su Vydūno draugijos nariais. Jo metu pristatytos naujos knygos - Vydūno draugijos narė, habilituota humanitarinių mokslų daktarė, nacionalinės Jono Basanavičiaus premijos laureatė Nijolė Laurinkienė aptarė profesorės Aušros Martišiūtės parengtą Vydūno „Raštų“ tritomį (2020) ir kalbėjo apie savo 2019 m. išleistą knygą „Dangus baltų mitiniame pasaulėvaizdyje“. Knygą „Pitagoro štabas“ (2020), kurioje publikuojamos dvi pjesės, pristatė mokslininkas, profesorius, habilituotas socialinių mokslų daktaras Valentinas Klevas.

Knygų pristatymas Šilutėje.

Vasara Juodkrantėje palydėta folkloro švente „Pūsk, vėjuži!“

Trylikta kartą vasarą Neringoje surengta folkloro šventė „Pūsk, vėjuži!“. Šventės visada dedikuojamos žymiesiems Lietuvos ir Mažosios Lietuvos šviesuoliams bei jų darbams, reikšmingiems lietuviškajai kultūrai. Tradiciškai juodkrantiškiai pamini iš Kuršių nerijos kilusį Liudviką Martyną Rėzą, žymų Rytų Prūsijos mokslo veikėją, filosofą – teologą, lingvistą, leidėją, Karaliaučiaus universiteto rektorių, universiteto lietuvių kalbos seminaro vadovą, žmogų, kurio dėka pasaulį išvydo K. Donelaičio „Metai“ ir pirmasis pasaulyje lietuviškų dainų rinkinys

„Dainos“. Liudvikas Rėza skatino ir kvietė šviesuomenę rinkti, saugoti ir publikuoti lietuviškosios kultūros apraiškas Rytų Prūsijoje.

Šias metais šventė buvo skirta ir kitai, kiek primirštai, Prūsų Lietuvos asmenybei – Pilypui Ruigiui, kurio 345-uosius gimimo metus minime šiais metais. Karaliaučiaus universiteto auklėtinis, universiteto lietuvių kalbos kursų vadovas, vėliau beveik visą gyvenimą tarnavęs Valtarkiemio miestelio kunigu, ženkliai prisidėjo prie Senojo ir Naujojo Testamento rengimo lietuvių kalba. Užaugęs lietuvininkų aplinkoje ir

gerai mokėjęs gyvąją lietuvių kalbą bei atsidėjęs jos tyrinėjimams, jis stengėsi, kad Šventasis Raštas būtų lengvai suvokiamas, parašytas kiekvienam būriui suprantama kalba. P. Ruigys pirmasis pasaulyje paskelbė keturias lietuvių liaudies dainas su vertimu į vokiečių kalbą.

Rugpjūčio 28 dieną doc. dr. Nijolės Strakauskaitės skaitė paskaitą „Lietuvininkai ir jų kultūros puoselėtojai XVII – XVIII a.“, kurioje mokslininkė pristatė žymias šio krašto asmenybes ir jų veiklą Prūsijos valstybės politiniame ir kultūriniame kontekste. Vėlyvą vakarą marių krantinėje režisierius Justinas Lingys pakvietė į savo filmo „Raktas į ateitį“ peržiūrą. Filme meniškai sugretinamas Mato Pretorijaus Klaipėdiškio Baltijos jūros pakrančių aprašas ir šių vietų šiuolaikinis gyvenimas, jo bendrumai ir skirtumai, Ščecino Aistmarių ir Kuršių marių apylinkėse. Šis filmas daugeliui žiūrovų tapo netikėtu atradimu.

Įdomi buvo ir likusi šventės programa. Ją organizavo Liudviko Rėzos kultūros centras, o parėmė Lietuvos kultūros taryba ir Neringos savivaldybė.

Talka Lazdynėliuose

Lietuvos Respublikos Generalinis konsulas Karaliaučiuje (Kaliningrade) rugsėjo 24 d. surengė talką Kristijono Donelaičio gimtinėje.

Konsulato darbuotojai ir jų šeimos nariai, apsiginklavę darbo įrankiais, šiltą ir saulėtą ketvirtadienį surengė didžiąją talką K. Donelaičio gimtinėje Lazdynėliuose. Jos metu buvo sutvirtinti jaunųjų ažuoliukų ramsčiai, sutvarkyti gėlynai ir išvalyta ažuolų giria nuo kritusių šakų.

Konsulatui pagelbėjo ir Gumbinės (Gusevo) miesto administracija, kuri skyrė specialiąją techniką ir personalą gausiai suderėjusiai žolei nupjauti bei išnaikinti brūzgynus ažuolų giraitėje.

Kristijono Donelaičio „Metai“ pirmą kartą išleisti graikų kalba

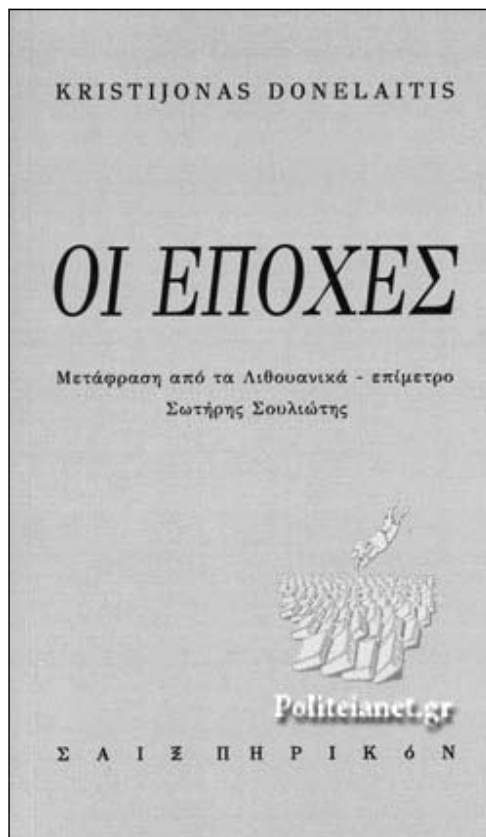
Kristijono Donelaičio poema „Metai“ išversta į graikų kalbą. Graikiškas poemos pavadinimas – «ΟΙ ΕΠΟΧΕΣ». „Metus“ išvertė Salonikuose gyvenantis vertėjas Sotiris Souliotis, o išleido leidykla „Saikspirikon“.

Knyga išleista veidrodiniu principu: vienoje pusėje pateikiamas originalus tekstas lietuviškai, kitame – vertimas į graikų kalbą. Šio pirmojo lietuvių grožinės literatūros kūrinio į graikų kalbą vertimas ir išleidimas – bendras Kristijono Donelaičio draugijos, Lietuvos kultūros instituto ir Lietuvos ambasados Graikijoje projektas.

Knygos pristatymas Graikijoje surengtas rugsėjo 15 d. Lietuvos ambasados Graikijoje surengtos virtualios transliacijos, skirtos pažymėti Lietuvos atkurtos nepriklausomybės 30-eti, metu. Apie vertimą kalbėjęs S.Souliotis sakė, jog tai buvo nelengvas darbas, nes jis norėjęs perteikti kūrinio kalbą, artimą originalui ir naudojęs graikišką dialektą bei išlaikęs hegzametą.

„Vertime naudojama kalba nėra kasdienė graikiška kalba, bet geras vertėjas privalo pateikti kuo arčiau originalo esantį vertimą, rašytojo kalbą“, – sakė transliacijos metu vertėjas, kuris eteryje perskaitė pirmąsias „Pavasario linksmybių“ šešias eilutes pradedantį „Jau saulelė atkoptama budino svieta“ graikų kalba. Šį vertimą ir patį vertėją transliacijos metu pristatė žinomas Lietuvos teatro režisierius Cezaris Graužinis, jau nemažai metų gyvenantis ir dirbantis Graikijoje.

Lietuvos ambasadorius Graikijoje Rolandas Kačinskas sakė nea-

bejojantis, kad vienas svarbiausių kūrinų Lietuvos literatūros istorijoje pasirodymas graikų kalba ženkliai prisidės prie lietuvių kultūros sklaidos Graikijoje.

„Tikiu, kad graikų skaitytojai K. Donelaičio „Metus“ sutiks su dideliu susidomėjimu, nes poema „Metai“ parašyta graikų skaitytojams gerai žinoma antikine eilėdara – hegzametru“, – sakė R. Kačinskas.

Kristijono Donelaičio draugijos pirmininkas Gintaras Skamaročius teigė: „Vertėjo Sotirio dėka „Metus“ galėsime skaityti jau aštuoniolika pasaulio kalba. Ypač malonu, kad hegzometro kūrinys pagaliau „susitiko“ dvi senosios, didžios kalbos“. G. Skamaročius nuoširdžius padėkos žodžius taria paraišką Kultūros institutui kartu rengusiai Aistei Kazlauskienei.

„Kiekvienas užsienyje išleistas

Lietuvos literatūros vertimas atidaro dar vieną naują langą į Lietuvą ir suteikia galimybę kitomis kalbomis šnekantiems žmonėms giliau pažinti mūsų šalį, jos istoriją ir kultūrą. Neabejoju, kad ir „Metai“ išplės ligšiolinį „graikišką“ Lietuvos vaizdą“, – Graikijoje išleista K. Donelaičio poema džiaugėsi Lietuvos kultūros instituto direktorė Aušrinė Žilinskienė.

Lietuvos ambasadorius Graikijoje R.Kačinskas savo „Facebook“ paskyroje rašė, kad šio pirmojo lietuvių grožinės literatūros kūrinio į graikų kalbą vertimas ir išleidimas nebūtų įmanomas be bendrų Kristijono Donelaičio draugijos, Lietuvos kultūros instituto ir Lietuvos ambasados Graikijoje/URM pastangų.

„Kai pirmą kartą dėl šio projekto į ambasadą kreipėsi K.Donelaičio draugijos pirmininkas Gintaras Skamaročius, neabejojau, kad privalome padaryti viską, kad „Metai“ suskambėtų ir graikiškai. Šiek tiek užtruko, ir nors dėl COVID-19 pandemijos nepavyko įgyvendinti pradinio sumanymo knygą pristatyti tarptautinėje Salonikų knygų mugėje gegužės mėnesį, svarbiausia, kad ji jau pasiekiamą Graikijos skaitytojams“, – teigė ambasadorius.

Pasak jo, ambasada jau žino, ką savo kontaktams Graikijoje artėjančių Kalėdų švenčių proga dovanos šiais metais. „Kviečiu ir Graikijos lietuvius prisijungti prie akcijos ir šiais metais švenčių proga savo draugams graikams padovanoti po K.Donelaičio „Metus“ graikiškai“, – siūlo R.Kačinskas.

Lietuvos ambasados Graikijoje ir www.donelaitis.info informacija

Kristijonas Donelaitis šiandien

Dalia Dilytė

profesorė, habilituota daktarė

Pranešimas, skaitytas 2019 m. lapkritį atsiimant K. Donelaičio medalį „Širdings brolau“ Vilniuje, Seimo lankytojų centre minint Tilžės akto 101 metų sukaktį.

(Pabaiga. Pradžia Nr.2 (231))

Todėl reikėtų didelio aiškinamojo „Metų“ leidimo (gal ne popierinio, gal virtualaus varianto), kuriame smulkiai būtų aprašyti ir pavaizduoti minimi daiktai ar darbų eiga. Ne išorinė arba ne tik išorinė informacija būtų tokio leidinio tikslas. Mat tik turint išorinės informacijos galima kalbėti apie giluminius klodus. Pavyzdžiui, štai tokios eilutės: *Žinom juk, ką jaučiai mums rėpliodami riekia, / Kuinai tur, kad liepiam jiems, skraidydami trupint* (PL 415–417). Šioje antitezėje svarbiausia juk yra ne išorinė judesio vaizdų priešprieša (jaučiai rėplioja, o arkliai žengia spėriai), bet gyvulio ir žmogaus pastangų kiekis, nusakantis ir būrų darbų dydį, ir pabrėžiantis jų reikšmę.

Idant skaitytojai tai suvoktų, jie turi žinoti, kaip atrodo jaučio velkamas arklas ar arklio traukiamos akėčios, kaip tie darbai dirbami, kiek jėgų reikia ištisą dieną ariant ar bėgiojant paskui akėčias. Šienapjūtės darbai „Metuose“ susiję su garsais. Poetas du kartus pakartoja frazę *šienaut jau putpela šaukia* (PL 309 ir 456). Putpelės giesmę užgožia žmonių balsai, paskui giltinė su dalgiu, pasak poeto, visur ištuština pievas, šienapjūtė baigiasi, stoja tylą, bet dar pasigirsta vienas garsas: Plaučiūnas plaka pjautuvą (VD 477). Manau, nedaugelis tą garsą yra girdėję, sugeba atkurti

vaizduotėje ar paaikškinti, kuo jis skiriasi nuo pustomo (kitaip apibūdinant – galandamo) įrankio garso, kokie veiksmai atliekami pustant ir kokie plakant. Kitas pavyzdys būtų šios eilutės: *Ak! kiek triūso reiks, ik į skūnes sugabensim, / Kas ant aukšto dar ar klėtyj guli be diego* (PL 406–407).

Absoliučiai daugumai jaunų ir ne tokių jaunų skaitytojų neaišku, ką reiškia junginys „ant aukšto“ ir kas ten guli be diego, prieš jų akis neiškyla nei skryniose, nei aruoduose supiltų grūdų vaizdai, ir jiems sunku įsivaizduoti, kokius darbus būrai turės nudirbti, ir suvokti, jog Donelaitis žodžiu *kiek* nusakė didelį triūso kiekį. Niekas nebežino, kaip kiaulė svininama šiaudais, kaip šukuojami linai, netgi kaip vaikai iš lazdų pasidarytais žirgais glūpai skraido. Net mano kartos kaimo žmonės tai yra matę tik vaikystėje. Todėl idant skaitytojai suvoktų, jog daugelį kaimo

buities detalių Donelaitis pasitelkia tam, kad pašlovintų, heroizuotų būrų darbą, jie pirmiausia turi šį bei tą apie minimus daiktus ir procesus žinoti.

Neseniai perskaičiau vieno dabar madingo intelektualo gyrimąsi, kad dar mokinys būdamas jis atmetęs lietuvių literatūrą kaip nevertą dėmesio dėmenį ir savo literatūrinį išsilavinimą pradėjęs nuo Hemingvėjaus. Man pasidarė jo gaila: jis – benamis valkata. Nes kai aš kai paimu Hemingvėjų, Tomą Maną ar net kurį nors antiikinį autorių, atsiduriu kažkur ten, o kai skaitau Donelaitį, Vaižgantą, Krėvę ir kitus, jaučiuosi esanti čia, namuose. Tad būtų gražu, kad kas nors, sutelkęs etnografų, literatūros tyrėjų, kalbininkų pastangas, imtųsi plataus aiškinamojo „Metų“ leidimo, gal ne popierinio, kaip minėjau, gal virtualaus. Tuomet gal mažiau lietuvių taptų tautinę tapatybę praradusiais benamiais.

Išleisti šių laikų skaitytojams pritaikyti K. Donelaičio „Metai“

Nekyla abejonių, kad Kristijono Donelaičio didaktinė poema „Metai“ yra vienas reikšmingiausių kūrinių per visą Lietuvos literatūros istoriją. Su laiku klasikos vertė tik auga. Vis dėlto aštuonioliktos amžiaus pabaigoje rašytas kūrinys jau šiek tiek nutolo nuo dabartinės kalbos ir šių dienų skaitytojams dalis aprašytų dalykų pasidaro neaiškūs.

Lietuvių literatūros tyrinėtoja, profesorė Dalia Dilytė padarė didžiulį darbą ir priartino Kristijono Donelaičio „Metus“ prie modernaus skaitytojo. Šiame „Sofoklio“ leidyklos leidime mokslininkė svetimybes pakeitė žinomais išsireiškimais, o retai naudojamus senovinius žodžius paaiškino šalia pagrindinio teksto. Tai tikrai patogiu ir nereikia ieškoti išnašų. Kūrinio stilius liko nepakitęs, tačiau tapo gerokai suprantamesnis.

Kristijonas Donelaitis poemą rašė hegzametru. Tai toks stilius, kai eilutėje yra tik šeši kirčiuoti skiemenys ir rašymo būdas sukuria gyvą efektą ir puikiai skamba poemą skaitant garsiai. Profesorė Dalia Dilytė paryškino hegzametą, tad teisingai skaityti „Metus“ tampa dar paprasčiau. Vertėjai, kurie imasi „Metų“ vertimo į kitas pasaulio kalbas, susiduria su nemenku iššūkiu – tik ką pasirodžiusiame „Metų“ vertime į graikų kalbą hegzametras išlaikytas, bet, pavyzdžiui ispanų ar prancūzų vertimuose jo nepavyko išlaikyti.

„Laikui bėgant, literatūros klasikos aukso fondas įgyja vis didesnę vertę. Tačiau kalba kinta ir šiuolaikiniam skaitytojui daugelis buitės realijų, žodžių tampa sunkiau suprantami. Labai svarbu, kad kalbą šiuolaikino, komenta-

rus parašė, hegzametą paryškino patikima Donelaičio ir Antikos kultūros žinovė, viena iškiliausių Lietuvos mokslininkų – Dalia Dilytė. Tai pirmasis bandymas priartinti lietuvių literatūros klasikos kūrinio tekstą prie dabarties skaitytojo ir galimybė betarpiškiau patirti klasikos kūrinio grožį,“ - apie šį leidinį teigia profesorė Aušra Martišiūtė-Linartienė.

Poetas Vladas Braziūnas knygos anotacijoje džiaugiasi, kad „Dalia Dilytė „Metų“ neperrašė. Tik pagarbiai juos pagedavo, paaiškino. Priartino. Liko Donelaičio hegzametras, jo bangų grožis.“

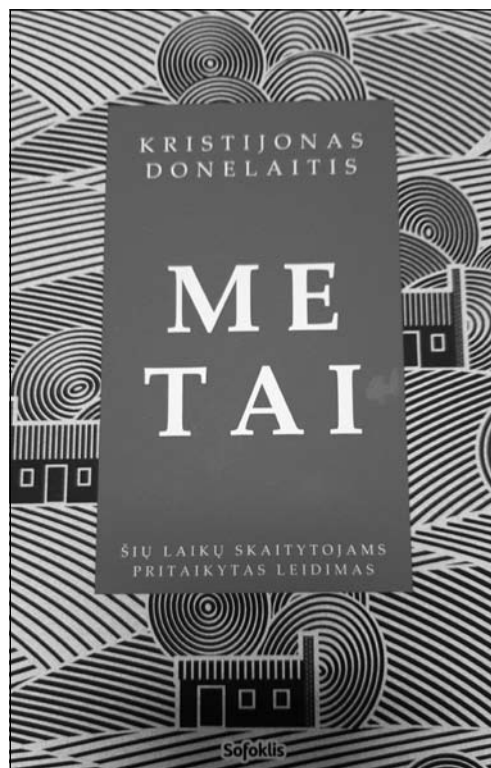
Knygos leidėjai teigia, kad Anglijoje Šekspyras jau seniai perrašinėjamas šiuolaikine anglų kalba, o Lietuvoje Donelaitis vis dar suvokiamas kaip nepajudinamas paminklas. Lietuvių literatūros tyrinėtoja, profesorė Dalia Dilytė ryžosi priartinti klasiką prie šių laikų skaitytojų parengdama leidimą, kuriame svetimybes pakeistos

į suprantamus lietuviškus žodžius, archaizmai paaiškinti greta, kad nereikėtų vartyti puslapių, o hegzametras paryškintas, idant būtų galima skaityti garsiai ir džiaugtis lietuvių kalbos skambesiu. Visa tai dėl kilnaus tikslo – kad Donelaitis ne išorėje glūdėtų, bet įsitvirtintų sielose, ir jo epas taptų kiekvieno lietuvių savastimi.

Pristatydama šį leidimą profesorė Viktorija Daujotytė teigia, kad „Dalia Dilytė, ne tik išstudijavusi Donelaitį, ne tik parašiusi apie jį svarbių darbų, bet ir jaučianti nenugalimą meilę lietuvių literatūrai, o ypač jos pradžiai ir viršūnei – Kristijono Donelaičio „Metams“, jų eilėdarai, ryžosi juos atsargiai pageduoti. Jei tokio darbo imtųsi ne Dalia Dilytė, gal ir žvelgčiau rezervuočiau. Pasitikėjimas humanistikoje itin svarbus“.

Pati D.Dilytė, palydėdama naująjį „Metų“ leidimą rašo, kad „Donelaitį reikia skaityti. Ir ne vieną sykį. Pabaigti ir vėl pradėti nuo visus budinančios saulelės vaizdo. Nes jis mums, o ne kam kitam rašė. Nes „Metai“, kaip ir visa lietuvių literatūra, yra mūsų namai. Nes kitaip būsime benamiai elgetos. Juk skaitydami Homerą, Tomą Maną ar Hemingvėjų, jaučiamės nuskridę kažkur ten, o kai skaitome Donelaitį, Vaižgantą, Žemaitę ir kitus lietuvių rašytojus, maloniai suvokiame esą čia, namie, kur, pasak tautos išminties, ir tvoros žydi, ir dūmai akių negraužia, ir saulė skaičiau šviečia“.

Šį „Metų“ tekstą su D.Dilytės paaiškinimais jau nuo 2019 metų kovo mėnesio spausdiname „Donelaičio žemės“ žurnalo numeriuose. Džiugu, kad dabar naujai 1500 egzempliorių tiražu išleistas mūsų tautos epas taps dar labiau prieinamu, kad, tikėkimės, jis pasieks mokyklas ir jaunąjį skaitytoją.

Skaitykime Kristijono Donelaičio „Metus“

Vasaros darbai (Tęsinys. Pradžia Nr.1(226))

- 250 Juk ir aš kelias naktis miegot negalėjau
Ir daug ašarų rietančių nei košte pakošiau.
Ei! Kiek syk deivių baugštintis iš patalo šokau,
Kad man jos tamsoj su ragais margais pasirodė
Irgi praryt mano dūšią vis į patalą siekė.
- 255 **Todėl** iš bėdos nusipirkęs didelę pūčką
Irgi paprovijęs ją po galvų pasidėjau.
Štai po tam mane jau daugiau negandino deivės,
Ir aš naktį rékaut ir durniuot pasilioviau.
Jau dyvus varlių bei pelių irgi pelėdų
- 260 **Su** naujienoms žiurkių bei nuplikusių žvirblių
Ir kas dar daugiau tokių dyvų pasidarė –
 Vislab ant laktos, kur vištos tupi, padėję,
 Skubinkimės pirmiau iš staldų mėžinį kraustyt,
O paskui, kas dar daugiau tokių dovanėlių
- 265 **Ten** ar čia bus sudrėbta, viernai pavalykim.
Kam juokies, žioply, girdėdams mandagų žodį?
 Ar nežinai, kad būs nor grečną grūdą sulaukti,
Tai pirm to jisai tur grečną šūdą pakrėsti?
Puodu juk kasdien, kad kokį viralą verdi,
- 270 **Druskos** ne tik tai, bet dar ir uždaro reikia.
Kam nesisūdęs ir n' užsidaręs nesrebi sriubą?
O tu dar juokies, kad klapai mėžinį rauso
Ir pardovytoms dirvelėms uždara taiso.
- Taigi** nutverk rykus, kurie tam yr padaryti,
- 275 **O** mėšk greitai ir linksmai pakvipusį skarbą!
Iš menkų daiktų daug syk dyvai pasidaro,
O iš mėšlo smirdinčio žegnonė pareina.
Tūls nusvilęs ponpalaikis, rods, juokiasi būrams
- Ir** besišypsodams jų darbus niekina, bloznas,
- 280 **Lygiai** kad toksai be būrų gal įsiremti
Irgi be mėšlo jų pyragais gal pasivalgyt.
Ak! Kur dingtų ponai, kad jie būro netektų
Ir kad bėdžius toks su šūdais jiems nepadėtų?!
Taigi nebokite, klapai, kad, išmėždami šūdus
- Ir** besišypsodams jų darbus niekina, bloznas,
- 285 **Kartais** dėl visokių kvapų turite čiaudyt
Ir kad jūs stalde daug syk klampodami stenat.
Rods, darbelio jūsų ponaičių lepusi nosis
Baidos ir vis poniškai užkumpusi juokias.
Ale dabok tik tai, kaip veikiai ji nusilenktų,
- 290 **Kad** barščius nedarytus ir prisvilusią gručę
Taip, kaip bėdžiai mes, kasdien į vėdarą kištų
Ir su mumis drauge prisivargt į baudžiamą suktų.“
Pričkau! Ką kalbi? Ar ponams taip pasakysi?

- Ar nežinai, kad būrs, iš tolo poną pamatęs,
295 Tur kepurę nuvožt ir poniškai pasikloniot?
O tu dar drįsti jiems taip durnai pasitursint?
Ar nebijai, kad jie dėl to tau sprandą nusuktų
Argi nutvėrė prie plaukų stalde pakabintų?
Sviete, rods, visur randi netikusį žioplį.
300 Jis nekyšo tik vis po surukusia skranda,
- Bet ir po šilkais daugyšk jis juokiasi glūpas.
Taigi nedyvykis, kad kartais drimelį puikų
Zaunijant girdi. Jis taip glūpai nedarytų,
Kad jo tėvs jį būt mūsų darbus dirbt pamokinęs.
Jaugi gana šiamsyk stalde pas mėžinį šūtyt,
- Dar ir pievoms reiks, ir dirvoms ką pasakyti.
Vaikai, skubinkitės, ant vakars jau prisiartin,
O rytoj reikės pamaži dalgius pasiprovyt.
Ar negirdit, kaip šienaut jau putpela šaukia
310 Ir, kas žiemai reiks, sukraut į kupetą liepia?
Ak, ir čėsas bus: Joninių didelę šventę,
- Kaip kiekviens žinai, poryt viešėdami švęsim,
O n'ilgai po to laukų triūsus nusitversim.
„Ak! – tarė Krizas, – rods, dar daug mums reiks
pasipurtyt,
315 Ik visur savo būriškus atliksime darbus.
Ale, želėk Dieve, kaip gal vargingas gaspadorius
- Iš bėdos išsirist, kad jo šeimyna neklauso.
Aš, girdėk, brolau! Šią kiaušę žilą sulaukęs
Irgi nemaž ant svieta šiaip ir taip prisibandęs,
- 320 Daug dyvų ir daug naujienų tau pasakysiu.
Tėvs mano Krizas numirdams mane mažą paliko,
O našlė moma maitintis ubagais ėjo.
Todėl iš bėdos man, vargstančiam nabagėliui,
- Slūžyt ir kiaules varinėt pas Bleberį teko.
325 Taip aš, valandą viernai jo kaimenę ganęs
- Ir dėl smarvių bei bjaurybių daug prisivargęs,
Jau po tam akėt ir žagrę sekt panorėjau,
Nes aš jau, kaip glūpas vaiks, daug razumo rodžiau,
O kaip pusbernis ne vieną žilį pranokau.
330 Todėl padarynes visokias vos pažiūrėjau,
Štai jau, mislyk tik, jas taip išdrožti mokėjau,
Kad tūls bernas sens dėl to didžiai nusigando
Ir besigėdėdams saugojos man pasirodyt.
Rods, negražu žiliems bernams ir didelė gėda,
335 Kad juos koks berniukas glūpokas apgėdina dirbdams,
O štai dar algos tokie daug dolerių tyko
Ir vis pasėlio daugiau išveržt nesigėdi.
- būras - valstietis
pasiklonioti - nusilenkti
pasitursinti – atkišti užpakalį
- prie plaukų – už plaukų; stalde - tvarte
sviete – pasaulyje
nekyšo tik vis – ne visada susikišęs; surukusia –
raukšlėta, susitraukusia; skranda - kailiniais
glūpas - kvailas
nedyvykis – nesistebėk; drimelį - žioplį
zaunijant – niekus tauškiant
- jaugi – jau; šiamsyk – šiam sykiui; stalde – tvarte;
pas mėžinį – prie mėšlyno; šūtyti – juokauti
- ant – antai, aure
pamaži – pamažu; pasiprovyti - pasiruošti
putpela – putpelė
- čėsas – laikas; Joninių šventę – birželio mėn. 24 d.,
krikščionių šventajam Jonui skirtą šventę
viešėti – vaišintis, svečiuotis
n'ilgai – ne ilgai, netrukus
pasipurtyti – padirbėti
- ik – iki; būriškus - valstietiškus
ale – bet; želėk – pasigailėk; gaspadorius -
šeimininkas
bėdos – vargo
kiaušę – galvą
nemaž – ne mažai; ant svieta – pasaulyje;
prisibandęs – daug ką bandęs
dyvų - keistenybių
- moma – mama; ubagais ėjo – elgetavo
iš bėdos – kai nebuvo geriau; nabagėliui –
užuojautos ir pasigailėjimo vertam vaikui
slūžyti – tarnauti
valandą – ilgą neapibrėžtą laiko tarpą;
viernai - tinkamai
smarvių – blogo kvapo, dvoko
- glūpas – kvailas; razumo - proto
pusbernis – paauglys; žilį – žilą žmogų
padarynes – įrankius, padargus
mislyk - pagalvok
tūlas – ne vienas
besigėdėdams - gėdydamasis
- glūpokas – kvailokas; apgėdina – padaro gėdą
pasėlio – šeimnininko skiriamo sklypo samdiniui
pasisėti javų; išveržti – atkakliai išsireikalauti

- Ak! Kur **dingo** Prūsiose barzdota gadynė,
Kaip slūžauninks **dar** už **menką** pinigą klausė.
- 340 Aš, dar **vaikpalaikiu** glūpu pas Bleberį būdams,
Daugsyk **dyvyjau**, kad koks **turtings** gaspadorius,
Su **bernais** kasmet **suderėdams**, **dolerį** **siūlė**,
O **bernai** dar **gyrės**, kad koksai **geradėjas**
Kartais iš tikros širdies **šeštoką** pridėjo.
- 345 **O** kad **kelnes** **jiems** ir **dvi** **vyži** **pažadėjo**,
Štai jie **dar** už **garbę** **tą** **didžiai** **dėkavojo**.
Bet kaip **sviets** po **tam** **didžiuotis** **jau** **prasimanė**
Ir **lietuvninkai** su **vokiečiais** **susimaišė**,
Štai ir **viežlybums** **tuojaus** į **nieką** **pavirto**
- 350 **Taip**, kad **klapai** **vyžų**, **viežlybai** **padarytų**,
O **mergaitės** **krosytų** **marginių** **nekenčia**.
- Klapai kaip **ponaičiai** su **puikiais** **sopagaičiais**,
O **nenaudėlės** **mergaitės** su **kedelaičiais**,
Lyg kaip **jumprovos**, **pasirodyt** **jau** **nesigėdi**.
- 355 **Taip** **lietuvninkai** savo **viežlybumą** **pražaidė**.
- Bet ir **mūs** **valgius**, **lietuviškai** **padarytus**,
Tūls išdykėlis **nenauds** išpeikt **nesibijo**.
Tėvai **mūs** **kytri**, **kisielių** **virdami** **skanų**
Ir su **pienu** **jį** **šeimynai** **duodami** **valgyt**,
- 360 **Didelį** **savo** **namams** **visiems** **padarydavo** **džiaugsmą**.
O kad **šiupinį** **kartais** **jiems** **išvirdavo** **tirštą**
Ir **lašinių** **kokį** **šmotelį** **duodavo** **priedams**,
Ak! Kaip **girdavo** **sotinti** **bernai** **gaspadorių!**
- Ogi** **dabar** **kasdien** **kiekviens**, **mėsos** **išsižiodams**
- 365 **Ir** **daugsyk** kaip **šuo** **išplėšdams**, **vargina** **būrą**.
Tikt **girdėk**, **brolau**, kaip **man** **biednam** **pasidarė!**
Aš, kone **penkiasdešimt** metų **šį** **savo** **namą**
Viežlybai **valdydams** **ir** **niekados** **nepateikdams**,
- Ponams** **taip**, kaip **būrams**, **vis** **įtikti** **mokėjau**,
- 370 **Tikt** **šeimynai** **ant** **garbės** **padaryt** **negalėjau**.
Man **šykštums** – **klasta**, kad **šutinu** **didelį** **puodą**,
O kad **reik** **padalyt**, **šmotus** **vis** **kyšteriu** **riebius**.
Todėl **vos** **dyvai**, kad **kartais** **mezliavą** **mielą**
Užmokėt **n'įmanau** ir **amtmons** **išbara** **visą**
- 375 **Ar** **nesvietiškai** **supykęs** **muša** **per** **ausį**.
O **štai** **man** **daugsyk** dėl **čyžės** **taip** **pasidarė**.
Bet **ak!** **Kaipgi** **galiu** **mokėt**, kas **reik**, savo **ponams**,
Kad **nelaba** **šeimyna** **jau** **mane** **visą** **suėdė?**
Ak! **Man**, **bėdžiui**, **jau** **beveik** **reiks** **ubagais** **eiti**.
- 380 **Karvių** **bei** **avių**, **bei** **jaučių** **didelį** **pulką**,
O ir **kiaulių** **bei** **ožkų** **taip** **daug** **mėsinėjau**,
Kad **jau** **vos** **žinojau**, **kur** **skūras** **pakabinti**.
Tikt **užvakar** **dar** **priėsdint** **pamušiau** **bulių**,
Nuo **kurio** **ik** **dienai** **šiai** (tikt **gėda** **sakyti**)
- prūsiose – Prūsijoje; gadynė – laikai, metas
slūžauninkas – samdomas darbininkas
glūpu – kvailu
dyvyjauši -stebėjauši; gaspadorius – šeimininkas
bernas – samdomas darbininkas
bernai - samdiniai
šeštoką – šešių smulkių pinigų vertės monetą
dvi vyži – dvi vyžas (dvi vyži – dviskaita)
dėkavojo - dėkojo
svietas – žmonės; po tam – po to, vėliau
viežlybumas – dorumas
klapai – jauni vyrai; viežlybai - gerai
krosytų – dažytų; marginių – merginų drabužių
iš audeklo su raudonais ruoželiais
klapai – jauni vyrai; sopagaičiais – auliniais batais
kedelaičiais – sijonais
jumprovos – panelės
viežlybumą – dorą; pražaidė – prarado dėl nerimto
požiūrio
tūlas – dažnas, ne vienas; nenaudas - nenaudėlis
kytri - gudrūs
šmotelį – gabalėlį
sotinti – privalgydinti, sotūs; bernai – samdyti
darbininkai
būrą - valstietį
biednam – nelaimingam, vargšui
viežlybai – dorai, tinkamai;
nepateikdamas – nepalikdamas be dėmesio
tikt – tiktai; ant garbės – kad gerbtų
kad – kada
kad – kada; šmotus - gabalus
vos dyvai – nenuostabu; mezliavą - mokestį
n'įmanau – neįmanau, neįstengiu;
amtmonas – dvaro nuomininkas
nesvietiškai – nežmoniškai
čyžės – duoklės
bėdžiui – vargšui; ubagais eiti – elgetauti
skūras – odas
tikt – tik; priėsdinti – privalgydinti
ik – iki

- 385 Vosgi ragai su kaulais **ir** skūra pasiliko.
O štai, **vemdami dar**, veršienos **jau** prasimanė
Ir didžiai mane gvoltija, kad aš paskutinį
Ir vienturtį veršį jiems mėsinėt pažadėčiau.
 Bet ir dėl algos taip **jau** kasmet pasidaro:
- 390 Kartais vaikpalaikis buksvas vos moka nešioti
Ir daug syk nesigėdėdams (meldžiu, nepadyvyk)
Kaip bjaurėstis koks kasnakts į patalą mėža,
Ir kiaules penkias kaip reik negal paganyti.
O štai **ir** toksai utėlius dolerių tyko,
- 395 Kad jį kartais šūtydams samdyti pradėsi.
O ir tarp bernų taip **jau** tūls **valkata randas**,
Kurs akėčias **ir** kas žagrei reik nepažįsta
Ir prie ragų kumpų nutvert margiuką nedrįsta.
O kad mūdraudams koks bulius pradeda **baubti**,
- 400 **Tuo** taipo nusigąsta, kad jo padreba kiškos.
- O** štai toks žioplys, daug syk didžiai pasipūtęs
Ir savo darbus bei nešvankų madarą girdams,
Raukos dar, kad **jam** algos, kiek **nor**, nežadėjai.
 Tikt bandyk ir siūlyk **jam**, kepurę nuėmęs,
- 405 **Siūlyk jam** dosniai ant meto dolerių dešimt,
O paskui girdėk, kaip bloznas toks įsirėmęs
- Dar** ir pasėlio brangaus išveržt nesigėdės.
- Bet**, kad dirbt ką reik, visur dyvai pasidaro:
Vagys vos mėsos grečnos gardžiai prisiėdė
- 410 **Ir** saldžių kostuvių vos dosniai prisigėrė,
- Štai** jau vieną ten, o kitą ten pamatysi
Kniūbsčius už tvoros ar po pašiūre betimsant.
Kartais neprieteliai taipo pasislėpti numano,
Kad visur ieškodams juos atrast negalėsi.
- 415 **Šauk** tikt, kiek įmanai, ir triūbyk didelį garsą:
- „**Ans**, **Jokūb**, **Ensky!** Kur bastotės prisiėdė?
Štai jau vakars **bus**, o nieko dar nepradėjot.
Ant, jau visas sviets kaip skruzdėlyn susirinko,
Ir kiekviens atlikt, kas reik, tikt bėga, tikt bėga;
- 420 **O** jūs, neprieteliai, vis tikt kirmyt pasileidot?
Kas jau **bus** iš mūs, kad taip gyvent nesiliausim?“
Ale nelauk, kad jie kampe, girdėdami balsą,
Tuo, kaip reikia, pašoks ar veik atsilieps gaspadoriui.
Ak! Nemislyk taip! Kampe dar juokiasi smirdai,
- 425 **Ar**, kad jiems vertai grumzdi, vis keikdami baras.
O dar to negana, bet **jau** ir mušt pasikėso.
Juk žinai, brolau, kaip pernai **valkata Slunkius**,
Jomarke brangvyno stuopą visą nurijęs
- Man** iš papykio kone visą nupešė kiaušę.
- skūra – oda
 gvoltija – grėsmingai reikalauja
 vienturtis - vienintelis
 buksvas - kelnes
 nepadyvyk - nesistebėk
 kasnakts – kas naktį
 utėlius – utėlių apipultas žmogus
 šūtydams - juokaudamas
 tūlas – dažnas, ne vienas
 prie ragų – už ragų; margiuką – margą jautį
 mūdraudams - siautėdamas
 taipo – taip; kiškos – blauzdas dengianti kelnių dalis
 nešvankų – bjaurų; madarą – niekų darbą
 nor - nori
 ant meto – metams
 bloznas – niekšas; įsirėmęs – rankas ant šonų prispaudęs
 pasėlio – sklypo sėti javams; išveržti – atkakliai išsireikalauti
 dyvai – keistenybės
 grečnos - geros
 kostuvių – neseniai iškošto alaus (kostuvės – alaus košimo šventė)
 betimsant – betįsant
 neprieteliai – nedraugai; taipo - taip
 tikt – tik; triūbyk– šauk, suskliautęs delnus prie burnos
 prisiėdė – prisivalgė
 ant – antai; svietas – žmonės
 neprieteliai – nedraugai; tikt - tik
 ale - bet
 veik – veikiai, tučtuojau
 nemislyk – nemanyk; smirdai - piktadariai
 grumzdi - priekaištauji
 pasikėso - pasikėsina
 jomarke – mugėje; brangvyno – degtinės;
 stuopą - puodelį
 iš papykio – iš pykčio; kiaušę – kiaušą

(tęsinys kitame numeryje)

Tikintis daugiau dėmesio Mažajai Lietuvai

Neseniai Klaipėdos viešojoje I. Simonaitytės bibliotekoje įvyko knygos „Mažoji Lietuva: lietuvininkų kovos“ pristatymas. Gerai įsiskaičiusi į jos autorių straipsnius pristatymo programą vedė Klaipėdos universiteto docentė aktorė Virginija Kochanskytė. Klaipėdos miesto meras Vytautas Grubliauskas teigė, kad pamatinis Tilžės Aktas galioja ir galios. Jis priminė, kad laikas ruoštis 100 metų Klaipėdos krašto sukilimui paminėti. Knygos sudarytojas Mažosios Lietuvos tyrėjas Vytautas Šilas perskaitė knygos pristatymo tekstą, kurį spausdiname žemiau. Mažosios Lietuvos reikalų tarybos Klaipėdos krašto skyriaus pirmininkas menotyrininkas Petras Šmitas renginyje kalbėjo apie būtinybę įamžinti Klaipėdoje paminklu Klaipėdos krašto išvadavimo žygio vadovą Joną Budrį. Pristatyta knyga susilaukė pelnyto dėmesio ir buvo gerai perkama.

Straipsnių rinkinys „Mažoji Lietuva. Lietuvininkų kovos“ tiki si Lietuvos visuomenės dėmesio šiam etniniam lietuvininkų kraštui. Knyga prasideda „kaip žaibas griausmingu“ Prūsų Lietuvos tautinės komisijos atsisaukimu - *Pašaukimu „Lietuvininkai! Pabuskit!“* skelbiančiu, kad vis „dar gyvi“ lietuvininkai yra su Didžiosios Lietuvos lietuviais „vienos motinėls vaikai“ ir siekia Prūsų Lietuvos (t. y. Mažosios Lietuvos) „priglaudimo prie Didžiosios Lietuvos“. Šią komisiją sudarė lietuvininkų draugijos „Birutė“ nariai: Martynas Jankus, Erdmonas Simonaitis, Jonas Vanagaitis ir Liudvikas Deivikas – įsiminkime šias pavardes.

Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse Lietuva dar buvo dviejų imperinių valstybių Rusijos ir

Vokietijos valdžioje. Rusija šeiminkavo Didžiojoje Lietuvoje, o Vokietija – Mažojoje Lietuvoje. Nors ir priklausę skirtingoms valstybėms, skirtingų religijos pakraipų didlietuvių katalikų ir mažlietuvių (lietuvininkų) liuteronų šviesuomenės siekė abiejų lietuvių tautos dalių susijungimo. Tokia prošvaistė atsirado 1918 metais, kai konfrontuojančios Rusijos ir Vokietijos imperijos ėmė beviltiškai silpti. Didlietuviai vokiečių atkariautoje Lietuvos dalyje Vasario 16-osios Aktu paskelbė Lietuvos valstybės Nepriklausomybę. 1918 m. lapkričio 8 dieną, kai Vokietijai pralaimint karą atsistatydino Vokietijos kaizeris Vilhelmas II, Vilniuje buvo sudaryta laikinoji Lietuvos vyriausybė.

Lapkričio 11 d. Vokietijos imperija kapituliavo prieš Antantę. Tuo pasinaudoję draugijos „Birutė“ aktyvistai lapkričio 16 d. Tilžėje sukvietė Mažosios Lietuvos valsčių atstovų susirinkimą, kuris įsteigė legitiminę Mažosios Lietuvos tautinę tarybą – „atstovauti prūsų lietuvius (t. y. lietuvininkus) vokiečių ir kitų tautų, ypač Santarvės (t. y. Antantės) akyse. Ši Taryba 1918 m. lapkričio 30 d. paskelbė Dek-

laraciją, vėliau pavadintą *Tilžės Aktu*, kad Mažoji Lietuva skiriasi nuo Vokietijos ir siekia būti atkurtoje Lietuvos valstybėje. Kaip ir Vasario 16-osios, šis lapkričio 30 d. Aktas yra neblėstančios svarbos istorinis dokumentas!

Vasario 16-osios Aktas negalėjo būti įgyvendintas visoje etninėje Lietuvoje. Dėl pilsudskinės Lenkijos agresijos, kurią rėmė Prancūzija ir toleravo Didžioji Britanija ilgai nevaldė Pietryčių Lietuvos, netekome jos dalies (antai, strategine Lietuvos partnere vadinama Lenkija dar ir dabar administruoja aneksuotą Seinų kraštą). Ilgai nesisekė įgyvendinti ir *Tilžės Akto*. 1919 m. Versalio taikos sutartimi tik Mažosios Lietuvos šiaurinė dalis – Klaipėdos kraštas, kaip tankiai lietuvių gyvenama žemė buvo atskirtas nuo ją iki tol valdžiusios Vokietijos, tačiau perduotas ne Lietuvos valstybei, o Prancūzijos administravimui. Klaipėdos krašto – Nemuno žemupio ir Klaipėdos uosto labai gviešėsi Lenkija. Tam tikslui turėjo pasitarnauti prancūzų rengiamas Laisvosios Klaipėdos valstybės (*Freištato*) įkūrimas. Viską lėmė sėkmingas 1923 metų Klaipėdos krašto sukilimas, kuris leido šią strategiškai svarbią Mažosios Lietuvos dalį įjungti į Lietuvos valstybės sudėtį. Todėl šio sukilimo reikšmė Lietuvos istorijoje yra lygintina su Žalgirio mūšio pergale.

Klaipėdos sukilimo sėkmę lėmė gražus Mažosios ir Didžiosios Lietuvos patriotinių jėgų bendradarbiavimas. Jo inspiratoriai ir politiniai vadovai buvo lietuvininkai – Mažosios Lietuvos Tautinės Tarybos nariai. Be jų nebūtų Klaipėdos krašto sukilimo, Lietuvos valstybė būtų likusi be Klaipėdos krašto ir be Klaipėdos uosto. *Tilžės Aktas* pirmą kartą Mažąją Lietuvą

iškėlė į teisinį lygį – deklaravęs visos lietuvių tautos vienybę, jis tautų apsisprendimo teise pareikalavo Mažosios Lietuvos įjungimo į Lietuvos valstybę. Politine prasme *Tilžės Aktas* rėmėsi gyvuojančia tarptautine praktika, kad vienos ar kitos teritorijos likimą turi nuspręsti jos autochtonai – ne kolonistai ar jų palikuonys!

Knyga „Mažoji Lietuva: lietuvininkų kova“ yra dvylikos autorių, Mažosios Lietuvos kultūros ir visuomenės veikėjų publikacijų ir su kova už Mažąją Lietuvą susijusių dokumentų rinkinys. Autoriai – tai žmonės, jau ne kartą rašę ar kalbėję aktualiais Mažosios Lietuvos klausimais. Beje, keturi straipsnių autoriai yra klaipėdiškiai.

Žymus Mažosios Lietuvos istorikas dr. Algirdas Matulevičius atskleidžia lietuvininkų tautinę padėtį ir lietuvių kalbos padėtį Mažojoje Lietuvoje iki 1918 metų. Mažosios Lietuvos tautinės tarybos ir Klaipėdos sukilimo iniciatorius Erdmonas Simonaitis pasakoja apie šio sukilimo situaciją. Mažosios Lietuvos reikalų tarybos pirmininkas Vytautas Šilas aiškina *Tilžės akto* istorinę prasmę, pristato *Tilžės Akto* signatarus, pasakoja apie Mažosios Lietuvos žemių ir vandenų vardų naikinimą. Politikas Vytautas Grubliauskas pateikia savo kalbą, pasakytą Lietuvos Respublikos Seime minint *Tilžės Akto* 90-metį. Kartografas Algirdas Antanas Gliožaitis publikuoja ir komentuoja Prūsų Lietuvos (t. y. Mažosios Lietuvos) lietuvių Kreipimąsi į JAV prezidentą Vilsoną. Mažosios Lietuvos reikalų tarybos Klaipėdos krašto skyriaus pirmininkas Petras Šmitas pristato Klaipėdos sukilimo karinį vadovą Joną Budrį.

Knygoje spausdiname straipsnyje šviesios atminties Vydūno draugijos garbės pirmininkas filosofas Vaclovas Bagdonavičius išdėsto Karaliaučiaus krašto lie-

Knygos pristatymo metu (iš kairės) – V.Kochanskytė, V.Grubliauskas, V.Šilas, P.Šmitas ir N.Petrošienė.
Knygų mugės organizatorių nuotr.

tuvininkų padėtį tarp Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų. Vienas iš produktyviausių Mažosios Lietuvos enciklopedijos straipsnių autorių pedagogas dr. Albertas Juška atsako tiems, kas bando sumenkinti lietuvininkų indėlį į Klaipėdos krašto sukilimą. Tarptautinės teisės žinovas ir Konstitucinio teismo teisėjas dr. Dainius Žalimas patvirtina, kad Klaipėdos kraštas Lietuvos valstybei priklauso teisėtai. Lietuvos istorinių įvykių chronologas prof. Aleksandras Vitkus pateikia istorinę Mažosios Lietuvos 1918-1924 m. įvykių chronologiją. Lietuvos istorijos temomis rašantis žurnalistas Aras Lukšas teigia, kad Karaliaučiaus kraštas dar nesulaukė galutinio savo ateities sprendimo. Mažosios Lietuvos Rezistencinio sąjūdžio vadovas Algis Albinas Regis kviečia tesėti testamentinį *Tilžės Aktą*.

Tilžės Aktas buvo politinis ir idėjinis pamatas ne tik Mažosios Lietuvos tautinei tarybai, bet ir 1923 metų Klaipėdos krašto sukilimo politiniams vadovams. Juo vadovavosi Mažosios Lietuvos tautinės tarybos veiklos tęsėjai 1946 m. Fuldoje (Vokietija) atkurta Mažosios Lietuvos Taryba ir 1953 m. Monrealyje (Kanada) įkurtas Mažosios Lietuvos Rezistencinis Sąjūdis, taip pat ir 1989

m. Vilniuje susikūrusiai Mažosios Lietuvos reikalų taryba.

Plataus turinio knygą „Mažoji Lietuva: lietuvininkų kovos“ sudarė Mažosios Lietuvos tyrėjas Vytautas Šilas, redagavo enciklopedistas, Mažosios Lietuvos istorikas Algirdas Matulevičius. Du jos leidimus 2010 m. ir 2020 m. išleido Vilniaus leidykla „Andrena“ (vadovė Nijolė Petrošienė). Pirmoji knyga buvo išleista Mažosios Lietuvos Rezistencinio sąjūdžio vadovo ir Mažosios Lietuvos reikalų tarybos garbės nario Algio A. Regio lėšomis. Antrąją knygą, gerokai papildytą ir kiek didesnio tiražo (600 egz.) savo lėšomis išleido ta pati leidykla. Ją kokybiškai išspausdino „Regrafo“ bendrovė. Knyga yra gausiai iliustruota nuotraukomis, turi kruopščiai sudarytą Asmenvardžių rodyklę. Ne tik plačiai visuomenei, bet ir politikų dėmesiui skirtos knygos leidėjai ir knygos sudarytojas tikisi, kad ji pasitarnaus geresniam Mažosios Lietuvos vaidmens Lietuvos naujųjų amžių istorijoje suvokimui ir padės formuoti dėmesingą Lietuvos valdžių požiūrį į Mažosios Lietuvos klausimą.

Vytautas Šilas,
knygos sudarytojas, Mažosios Lietuvos reikalų tarybos pirmininkas

KRISTIJONAS
DONELAITIS

ME TAI

ŠIŲ LAIKŲ SKAITYTOJAMS
PRITAIKYTAS LEIDIMAS

Sofoklis